

LAWRENCE I. CONRAD'IN HOROVITZ'İN *THE EARLIEST BIOGRAPHIES OF THE PROPHET AND THEIR AUTHORS** ADLI ESERİNİN YENİ YAYININA YAZDIĞI GİRİŞ

Lawrence I. CONRAD**
Çev.: Ramazan ÖZMEN***

Özet

Meşhur müsteşrik Horovitz'in (1874-1931), İslâm tarih ve siyer yazıcılığı sahasındaki artık klasikleşen bu ünlü eseri *The Earliest Biographies of the Prophet and Their Authors* adlı eseri, esas itibariyle onun Eduard Sachau (1845-1930) danışmanlığında hazırlamış olduğu doçentlik tezidir. Eserin orijinali Almanca olmakla beraber bu orijinal nüsha Almanca olarak hiçbir zaman basılmamış, 1927-1928 yıllarında Muhammed Marmaduke Pickthall (1875-1936) tarafından İngilizce'ye tercüme edilerek Haydarâbâd'da *Islamic Culture* dergisinde dört makale halinde yayınlanmıştır. Eser daha sonra Arapça ve Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Lawrence I. Conrad 2002 yılında eserin yeni bir baskısını yapmış, tercümeden ve baskıdan kaynaklanan pek çok hatayı tashih etmiş ve esere yaklaşık otuz sekiz sayfalık değerli bir giriş yazmıştır ki, elinizdeki bu metin Conrad'ın söz konusu Giriş yazısının tercümesidir. Bu çalışma Oryantalistler arasında İslam tarihi ve sîret yazıcılığının târihi seyrini ve onların bu sahalardaki çalışmalarını ele alması açısından önem arz etmektedir.

Anahtar kelimeler: Horovitz, The Earliest Biographies, İslam tarihi, sîret, Conrad.

EDITOR'S INTRODUCTION BY LAWRENCE I. CONRAD TO HOROVITZ'THE EARLIEST BIOGRAPHIES OF THE PROPHET AND THEIR AUTHORS

Abstract

This famous work, *The Earliest Biographies of the Prophet and Their Authors*, of the well-known Orientalist Horovitz (1874-1931), which is now classicized in Islamic historiography and sira writing, essentially is a work that was prepared to take the degree of associate professorship under the supervision of Eduard Sachau (1845-1930). The original typescript text was in German, however, never published in German, in 1927-1928 translated into English by Muhammad Marmaduke Pickthall (1875-1936) and published in four articles in *Islamic Culture* magazine in Hyderabad. The work was later translated into Arabic and Turkish. In 2002, Lawrence I. Conrad has made a new edition of the work, corrected many of the errors resulting from the translation and printing, and wrote a valuable Introduction about thirty-eight pages. This study is the translation of Conrad's Introduction into Turkish. This study is important for dealing with the historical background of the Islamic historiography among the Orientalists and their works and studies on the early Islamic history and sira tradition.

Key words: Horovitz, The Earliest Biographies, Islamic history, sira, Conrad.

ÖNSÖZ

Elinizdeki bu eser, Josef Horovitz'in (1874-1931) ilk dönem İslâm tarihi ve tarih yazıcılığı sahalarındaki ilmî birikimini, hem Horovitz'in eserlerinin çoğunu yazdığı Almanca'ya âşina olmayan öğrenciler, hem de İslam tarihi ve tarih yazıcılığı sahalarında çalışıp da şu ana kadar Horovitz'in eserini görmemiş olan meslektaşlarımız için daha geniş çapta ve kolay ulaşılabilir hale getirmek için, Darwin yayınevi ile Magnes yayınevi arasında başlatılan iş birliğinin bir parçası olarak gün yüzüne çıkmıştır.

* The Darwin Press Inc., Princeton, New Jersey, ABD, 2002.

** Prof. Dr., Hamburg Üniversitesi, Asya-Afrika Enstitüsü.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyât Fakültesi, Hadis Ana Bilim Dalı.
rozmen@yyu.edu.tr

Aslında proje ilk başta seçilmiş makalelerin tamamını içeren tek bir cilt olarak düşünülmüştü. Ancak elinizdeki bu çalışma oldukça geniş olduğu ve koleksiyonun tamamına baskın geldiği için, sonunda kendi indeksi ve bibliyografyası ile müstakil olarak basılmasına karar verildi.

Benim bu eserle olan alakam, 1974'lere kadar gider. O vakitler Batı ve İslâm tarih yazıcılığı hususundaki ilk hocam merhum C. K. Zurayk'ın tavsiyeleri doğrultusunda, Beyrut Amerikan Üniversitesi Tarih bölümünde yapmakta olduğum yüksek lisansın tez öncesi yeterlik sınavına hazırlanmak için, diğer okuduklarımın yanı sıra Horovitz tarafından yazılan bulabildiğim her şeyi okuyordum. Birkaç yıl sonra, Horovitz'in bu eserine sık sık atıfta bulunan tercümesini yapmakta olduğum Abdulazîz ed-Dûrî'nin *Araplarda Tarih Yazıcılığının Doğuşu* adlı eseri, tekrar bana bu çalışmanın önemini hatırlattı. Eserin elimde bulunan bana ait nüshası üzerindeki notlarım ve tashihlerim gitgide çoğaldı. Derken, Geç Antik Çağ ve Erken İslam Dönemi incelemelerinde, birbirinden oldukça bağımsız olan bu iki farklı saha arasındaki bağlantıyı kurmada yararlanılacak daha sağlam temeller kurmanın imkânını araştıran proje süreci, bu eserle daha yakından ilgilenmek için zaman harcamaya değer olduğu fikrini akla getirdi. Bu çalışmayla ilgili ortaya çıkan sorunlar, aşağıda Editörün Giriş'i kısmında tartışılmıştır.

İlk olarak Horovitz âilesine, bu projeye izin verdiği ve teşvik ettiği için özellikle de Prof. Menachem Horovitz'e teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Ayrıca, akademik yayınlar söz konusu olduğunda ticari kaygıların ön planda olduğu bir zamanda, bana olan bitmez tükenmez güvenleri ve pişmanlık duymaksızın ilmî bir teşebbüsü destekledikleri için, her zaman olduğu gibi Darwin yayınevine ve yayınevini yöneticisi Ed Breisacher'e minnettarım. Metni bilgisayarda yazan Mark Conrad'a ve dizini hazırlayan Barbara Hird'e teşekkür ederim. Dizini kullananlar, Dizinciler Topluluğunun kayıtlı dizincisi Hird'in mükemmel çalışmasını hemen fark edeceklerdir. Diğer taraftan yazdığım Editörün Girişi kısmıyla ilgili yorumlarından dolayı Dr. Karin Hörner'e de müteşekkirim. Ve nihayet kaynaklarını ve uzmanlıklarını cömertçe kullanımına sunan çeşitli kütüphanelere ve özellikle de Hamburg Üniversitesi Orta Doğu Tarih ve Kültür Enstitüsü ve Oxford Üniversitesi Doğu Araştırmaları Enstitüsü'ne teşekkürlerimi sunarım.

Lawrance I. Conrad
Hamburg Üniversitesi
12 Kasım 2001

EDİTÖRÜN GİRİŞİ

Geç Antik Çağ ve Erken İslam Dönemi projesinin bu cildi, Alman Oryantalist Josef Horovitz (1874-1931) tarafından kaleme alınan ve (Hz.) Muhammed'in hayatını¹ ele alan erken dönem İslam tarih yazıcılığının mahiyeti ile ilgili öncü bir çalışma olup, dört makale halinde Haydarâbâd'ta neşredilen *Islamic Culture* dergisinin 1927-1928 yıllarındaki ilk iki sayısında yayınlanan *The Earliest Biographies of the Prophet and Their Authors*² adlı eserinin yeni bir baskısından ibarettir. Bu eser Horovitz tarafından kaleme alınan ve uzun makalelerden oluşan *Studies on Early Islam* adlı eserin II. cildini oluşturmaktadır. Horovitz'in yaşamı, meslek hayatı ve çalışmış olduğu konular hakkındaki genel bakış açısı, bu cildin girişinde ele alınmıştır.³ Benim buradaki yorumlarım, Horovitz'in erken dönem İslam tarihi

¹ Şu eserler, oldukça geniş bir saha olan bu konu için iyi bir başlangıç noktası olabilir: *GAS*, I, 237-302; Abdülazîz ed-Dûrî, *Neş'etu İlmî't-Târih inde'l-Arab*, (Beyrut, 1960), 20-33, 61-117; aynı eserin İngilizce tercümesi: *The Rise of Historical Writing among the Arabs* (Princeton, 1983), 20-41, 76-135, yayına hazırlayan ve trc. eden: Lawrence I. Conrad; Frank E. Peters, "The Quest of the Historical Muhammad", *IJMES* 23, (1991), 291-315; *The Biography of Muhammad*, yay.: Uri Rubin, *The Formation of the Classical Islamic World*, IV, içinde, yay.: Lawrence I. Conrad, Aldershost, 1998; Fred Donner, *Narratives of Islamic Origins: the Beginnings of Islamic Historical Writing*, Princeton, 1998; Lawrence I. Conrad, "Muhammed, the Prophet", *Encyclopedia of Arabic Literature*, Londra ve New York, 1998, içerisinde, II, 539-43, yay.: Julie Scott Meisami ve Paul Starkey. Bu konuyla ilgili diğer kıymetli çalışmalar ise şunlardır: Theodor Nöldeke, "Die Tradition über Das Leben Muhammeds", *Der Islam* 5 (1914), 160-70; Rudi Paret, "Das Geschichtsbild Muhammeds", *Die Welt als Geschichte* 4 (1957), 214-24; John Wansbrough, *The Sectarian Milieu: Content and Composition of Islamic Salvation History* (London, 1978); Maher Jarrar, *Die Prophetenbiographie im islamischen Spanien: Ein Beitrag zur Überlieferungs- und Redaktionsgeschichte*, Frankfurt am Main, 1989; Tarif Hâlidî, *Arabic Historical Thought in the Classical Period*, Cambridge, 1994, 17-18; Uri Rubin, *The Eye of the Beholder: the Life of Muhammad as Viewed by Early Muslims (a Textual Analysis)*, Princeton, 1995; Jacqueline Chabbi, "Historie et tradition sacrée-la biographie impossible de Mohamet", *Arabica* 43 (1996), 189-205; Gregor Schoeler, *Charakter und Authentie der muslimischen Überlieferung über das Leben Mohammeds*, Berlin, 1996; Clinton Bennett, *In Search of Mohammad*, Londra ve New York, 1998, 17-65; Tevfik Fehd'in derlediği bazı önemli makaleler: *La vi edu prophète Mahomed*, Paris, 1983; Harald Motzki, *The Biography of Mohammad: the Issue of the Sources*, Leiden, 2000; İbn Varrâk, *The Quest for the Historical Mohammad*, Amherst, 2000; Lawrence I. Conrad, *History and Historiography in Early Islamic Times: Studies and Perspectives* Princeton, yakında yayınlanacak. Şu eserlerde de faydalı bibliyografyalar mevcuttur: C. L. Geddes, *An Analytical Guide to the Bibliographies on Islam, Muhammed and the Koran*, Denver, 1973; Salahuddîn el-Muneccid, *Mu'cemu mâ Ullife an Rasûlillah*, Beyrut, 1402/1982; Munevver Ahmed Enes-Aliya N. Eser, *Guide to Sira and Hadith Literature in Western Languages*, Londra, 1986, 29-203.

² Jozef Horovitz, *The Earliest Biographies of the Prophet and their Authors*, IC 1, (1927), 535, 59; 2 (1928), 22-50, 164-82, 495-526.

³ Horovitz hakkında Getthold Weil tarafından kaleme alınmış anı türünden notlar vardır. Bkz., *MGWJ* 75 (1931), 321-28; S.D.F. Goitein, *Der Islam* 22 (1935); 122-27. Ayrıca Horovitz'in kısa bir biyografisi ve eserlerinin tam bir listesi için bkz., Walter J. Fischel and S. D. Goitein, *Joseph Horovitz, 1874-1931*, Kudüs, 1932; Johan Fück, *Die arabischen Studien in Europa bis in den Anfang des 20. Jahrhunderts*, Leipzig, 1955, 313-14; Menahem Milson, "The Beginning of Arabic and Islamic Studies at the Hebrew University of Jarusalem", *Judaism* 45 (1996), 171-73; Hava Lazarus-Yafeh, "The Transplantation of Islamic Studies from Europa to the Yishuv and Israel", *The Jewish Discovery of Islam; Studies in Honor of Bernard Lewis*, içinde, Tel Aviv, 1999, 250-53, yay.: Martin Kramer. Aynı zamanda ben, Horovitz hakkındaki mâlumât hususunda, onunla Frankfurt'ta beraber çalışmış olan müteveffâ S. D. Goiten ile yıllar önce yaptığım müzâkerelerden de yararlandım. İkimizin de erken dönem İslam tarih yazıcılığına ilgisi vardı ve onun muhakkak gündeme getirdiği gözde müzakere konusu olan Kahire Geniza'sının dışında, konuşmayı cazip hale getiren birkaç kesin husustan birisi, Horovitz mevzusu idi. [*Geniza*: İbrânicé, depo demek olup, çoğulu *Genizot* 'ır. *Sinagog* ve mezarlıklarda bulunan depolardır. Eskimiş

araştırmalarının ve *Siyer* yazıcılığının gelişmesindeki ve Avrupalı Oryantalistler arasındaki konumuna dayalı gözlemlerle sınırlı olacaktır ve eserin bu yeni baskısı ile ilgili birkaç hususa değinilecektir.

İslam'ın Erken Dönemi Üzerine XIX. Yüz Yıl Tetkikleri

Horovitz'in meslek hayatından yarım asır öncesine denk gelen dönemde, Avrupa'nın Erken dönem İslam tarihi ve tarih yazıcılığı hususundaki ilmî müktesâbatı önemli derecede ilerleme kaydetmişti. Sahadaki çalışmalar, Almanya ve Hollanda⁴ merkezli oryantalistik çalışmaların profesyonelleşmesine doğru geniş bir eğilimi yansıtan bir yapı halinde, giderek üniversitelerde profesörlerin koruyucusu haline geldi. Ancak bu dönemdeki araştırmalar temelde, 1835 yılında Leipzig'deki Sâmi araştırmalar kürsününün başına geçen ve 50 yıldan fazla bu kürsüdeki görevine devam eden H. L. Fleischer'in (1801-1888) oynadığı belirleyici rolden dolayı, tamamen olmasa da büyük oranda felsefi ve metinsel oryantasyon şeklinde yürütüldü. 1945 yılında kurulan Alman Oryantalizm Cemiyeti vakfının kuruluşunun arkasındaki büyük güç Fleischer idi ve onun eğittiği üç nesil talebe, eğitim vermek amacıyla bütün Avrupa'ya dağıldılar ve elbette ki Almanya'daki Orta Doğu araştırmalarında egemen oldular.⁵ Her ne kadar Fleischer'in araştırmalarının son derece kararlı bir biçimde teşvik ettiği ve önyak olduğu metinler tarihsel ve kültürel dökümanlar olsa da ve tarih Avrupa üniversitelerinde yeni gelişmekte olan bir disiplin olduğu ve "Kültür Tarihi" onun hayatının son on yılına kadar bilinmediği için Fleischer kendinin bir filologdan başka bir şey olmadığını iddia etse de, onun sentez yeteneği olmayan bir bilgin olduğunu söylemek doğru olabilir, ancak ne var ki bu âdil bir yargı olamaz.⁶ Örneğin, meşhur R.P.A. Dozy (1820-1883) başkanlığında bir grup oryantalistin; Endülüs'ün siyâsî, sosyal, dînî ve kültürel tarihi için son derece önemli bir metin olan el-Mekkârî'nin (ö. 1041/1631)

ve aşınmış İbranice metinlerin dini törenle gömülmeden evvel saklandığı yerdir. Tanrı'nın ismi yazılı metinlerin çöpe atılması günah olduğundan törenle gömülürler. (ç.n)]

⁴ Ve bu mesele İngiltere ve Fransa'da, Edward Said'in *Orientalism* (Londra, 1978) adlı eserinde, (örneğin 1, 3-4, 6, 17-18, 19, 105, 130-148, 197 sayfalar) şahsî polemiksel nedenlerden dolayı iddia ettiği gibi değildir. Orta Doğu Oryantalistik çalışmalardaki Almanya'nın rolü için bkz., Martin Hartman, "Deutschland und der Islam", *Der Islam* 1 (1910), 72-92; Carl Brockelmann, "Die morgenländischen Studien in Deutschland", *ZDGM* 76(1922), 1-17; Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 44-47, 90-94, 239-45; Rudi Paret, *Arabistik und Islamkunde an deutschen Universitäten. Deutsche Orientalisten seit Theodor Nöldeke*, Wiesbaden, 1966, 1930'lardan önceki dönem için özellikle bkz., 9-48; Josef van Ess, "From Wellhausen to Becker: the Emergence of Kulturgeschichte in Islamic Studies", *Islamic Studies: a Tradition and Its Problems*, (Malibu, 1980) içinde, yay., Malcolm H. Kerr, 27-51; Fritz Steppat, "Der Beitrag der deutschen Orientalistik zum Verständnis des Islam", *Zeitschrift für Kulturaustausch* 35 (1985), 386, 90; Baber Johansen, "Politics and Scholarship: the Development of Islamic Studies in the Federal Republic of Germany", *Middle East Studies: International Perspectives on the State of the Art* (New York, 1990), içinde, yay., Tarik İsmail, 71-130. Hollanda'daki Orta Doğu araştırmaları için bkz., Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 79-84, 181-83, 211-16, 325-27; J. Brugman ve F. Schröder, *Arabic Studies in the Netherlands* (Leiden, 1979), 34-47; *Leiden Oriental Connections, 1850-1940*, Leiden, 1989, 1-113, yay., Willem Otterspeer.

⁵ Onun meslek hayatı ve etkisi hakkında bkz., Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 170-172; Paret, *Arabistik und Islamkunde*, 8-9; van Ess, "From Wellhausen to Becker", 39; Johansen, "Politics and Scholarship", 77-79.

⁶ van Ess, "From Wellhausen to Becker", 39.

*Nefhu't-tîb*⁷ adlı eserini Leiden'de⁸ yayına hazırlamalarının ardından Dozy'nin kitapla ilgili olarak Fleischer ile yürüttüğü ve halka yansıyan tartışması sadece metinsel meselelerle sınırlıydı ve bu tartışma, düzeltmeler ve filolojik yorumlarla dolu 280 sayfalık bir mektup ortaya çıkarmıştı.⁹

Çoğunlukla metin yayını şeklinde olan yeni ve önemli bir kaynak yayınlandığında, her zaman olmasa da çoğunlukla yayınlanan bu kaynağa bağlı olarak ortaya çıkan araştırmalarda olduğu gibi, tarih ve tarih yazıcılığı hususundaki Oryantalistik bilimsel hareket, aynı şekilde filolojik olma eğiliminde idi.¹⁰ Leiden'de Dozy'nin halefi Hollandalı Arap dili ve edebiyatı uzmanı M.J.de Goeje (1836-1909) bu noktada önemli bir yer işgal eder.¹¹ De Goeje'nin el-Belâzurî'nin (ö. 279/892)¹² Arap fetihlerinin tarihi ile ilgili eserini yayınlaması, onu fetihlerle ilgili önemli bir araştırmaya götürdü.¹³ William Nassau Lees'in (1825-1899) el-Belâzurî'nin eseriyle içerik ve ruh bakımından keskin bir şekilde çelişen el-Ezdî'nin (190/805)¹⁴ Sûriye'deki fetihlerle ilgili derlemesini yayınlaması, Goeje'nin tarihyazım konularını daha ayrıntılı olarak ele almasını zorunlu kılmıştır.¹⁵ Bizzat Goeje tarafından et-Taberî'nin¹⁶ (ö. 310-923) dünya tarihinin basımı için yürütülen büyük Leiden projesi, fetihlerle ilgili incelemesinde büyük bir revizyon gerçekleştirmesi hususunda onu teşvik etmiştir.¹⁷ 1891'de Göttingen'deki kürsünün başkanlığını üstlenmeden önce çeşitli üniversitelerde profesörlük yapan Julius Wellhausen, aynı şekilde et-Taberî'nin tarihinin yayınlanmasıyla ortaya çıkan ya da esas olarak ona dayanan önemli çalışmalar

⁷ Dozy hakkında bkz., M.J. de Goeje, *Biographie de Reinhart Dozy*, çev.: Victor Chauvin, Leiden, 1883; Fück, *Die arabischen Studies in Europa*, 181-185; Brugman ve Schröder, *Arabic Studies in the Netherlands*, 36-39; J. Brugman, "Dozy: a Scholarly Life According to Plan", *Leiden Oriental Connections* (yay.: Otterspeer) içinde, 62-81.

⁸ el-Mekkârî, *Nefhu't-Tîb min Ğusni'l-Endelusi'r-Ratîb*, (İspanya Araplarının Tarihi ve Edebiyatı Üzerine Yapılan Yorumlar), yay.: R.P.A. Dozy, Gustave Dugat, Ludolf Krehl, William Wright, Leiden, 1855-1861, 2 cilt.

⁹ R.P.A. Dozy, *Lettre à M. Fleischer contenant des remarques critiques et explicatives sur le texte d'al-Makkârî*, Leiden, 1871.

¹⁰ Bu durum, bu zamanda Avrupa'ya özgü oldukça tipik bir tarih araştırma yöntemi idi. Bkz., Edward Hallett Carr, *What is History?*, New York, 1961, 5-7; Karl-Georg Faber, *Theorie der Geschichtswissenschaft*, V. bsk., Munich, 1982, 10-13.

¹¹ Bkz., Clement Huart, "Michael Jan de Goeje", *JA*, 10. seri, 14, (1909), 191-196; Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 211-216; Brugman ve Schröder, *Arabic Studies in the Netherlands*, 39-41; E. Van Donzel, "M. J. De Goeje", *el-Usûru'l-Vustâ*, 6. 2 (Ekim 1994), 47-49.

¹² el-Belâzurî, *Futûhu'l-Buldân*, yay.: M.J. de Goeje, Leiden, 1866.

¹³ M.J. de Goeje, *Mémoire sur la conquête de la Syrie*, Leiden, 1864.

¹⁴ el-Ezdî, *Futûhu's-Şâm*, yay.: William Nassau Lees, Kalkuta, 1853, 1854.

¹⁵ M.J. de Goeje, *Mémoire sur la conquête Fotouho's-Schâm attribué à Abou Ismail al-Baçri*, Leiden, 1864. Yakınlarda yayınlanmış olan şu çalışmalara bkz., Muhammed Adnan Bakhit, "Al-Azdî's History of the Arab Conquests in Bilâd al-Shâm: Some Historiographical Considerations", *Proceedings of the Second Symposium on the History of Bilâd al-Shâm During the Early Islamic Period up 40 A.H/640 A.D.* İngilizce ve Fransızca tebliğler, Amman, 1987, içinde; Suleiman Mourad, "On Early Islamic Historiography: Abū Ismāīl al-Azdī and his *Futūh al-Shām*", *JOAS* 120 (2000), 577-593. Her ikimiz de Goeje'nin metnin Haçlı döneminin bir ürünü olduğu yönündeki delilini reddediyoruz, ancak diğer önemli noktalarda ayrılış da metnin erken tarihli olduğunu kabul ediyoruz.

¹⁶ et-Taberî, *Târîhu'r-Rusul ve'l-Mülûk*, yay.: M. J. Goeje, 16 cilt, Leiden, 1879-1901. Bkz., Franz-Chritoph Muth, *Die Annalen von al-Tabarî im Spiegel der europäischen Bearbeitungen*, Frankfurt am Main, 1983.

¹⁷ Bu yüzleşmenin sonucu için bkz., M. J. de Goeje, *Mémoire sur la conquête de la Syrie*, 2. bsk., Leiden, 1990.

üretti.¹⁸ Onun Raşit halifeler döneminin tarihi için yazmış olduğu mukaddime, neredeyse tamamen Taberî¹⁹ okumalarından çıkmış olan tarih ve tarih yazıcılığının mükemmel bir karışımı idi ve onun Emevîler tarihi, bu kaynaktan elde edilen bilgilerle hanedan tarihinin eleştirel bir yeniden yapılandırmasıydı.²⁰ Ferdinand Wüstenfeld'in Orta Çağ Arapça tarih yazımında²¹ kimin kim olduğunu belirlemeye doğru hayati ilk adım olan tetkiki bile, bir tek önemli kaynaktan, Hacı Halife'nin²² (ö. 1067-1657) Osmanlı müelliflerine tahsis ettiği bibliyografik eserinden kaynaklanmıştı. Böyle bir eser için vaktin olgunlaşmaması, eserleri tarih araştırması açısından ne denli ehemmiyet arz etse de, Wüstenfeld'in de içinde olduğu çok sayıda yazarın belki de tarih araştırmacısı değil de edebiyatçı ve hadis alimi olmalarından kaynaklanıyordu.

Kademeli profesyonelleşmenin bu temaları, bilimsel araştırmanın merkezî birincil metinler üzerine odaklanması ve olgunlaşmamış ve yetersiz araştırma metodolojilerinin tamamı, Peygamber (Hz.) Muhammed'in hayatıyla ilgili kaynakların kritik değerlendirmesine tahsis edilmiş Arap ve İslam araştırmalarının öncelikli alanı olan sîret yazıcılığı alanında keskin bir odak haline getirildi. Bu konunun daha genel anlamda İslam araştırmaları için merkezî bir konuma sahip olduğunu, ama buna rağmen yine de diğer pek çok konunun ele alınış tarzı ile yaklaşılmadığını görmek için elbette ki özel bir zekâyâ sahip olmaya gerek yoktur. Bir taraftan merkezî hiçbir metin yokken, farklı türden pek çok metin vardır: Kur'an'ın bizzat kendisi, tefsir metinleri, (Hz.) Muhammed'in hayatıyla ilgili biyografiler ve ilgili sîret metinleri (örneğin onun özellikleri ve peygamberlik kanıtları, yani *şemâil* ve *delâil* ile ilgili metinler), Peygamber'in hadisleri ve dindarlıklarıyla meşhur olmuş diğer ilk dönem Müslümanların sözleri, şiir ve edebiyat gibi diğer türleri ise zaten zikretmeye hiç gerek yoktur. Bütün bu metinlerde (Hz.) Muhammed'in hayatı ve çağına yapılmış referanslar vardır. Diğer taraftan bir bütün olarak bu materyal, ilim adamlarını son derece zor metodolojik meselelerle başa çıkma görevi ile karşı karşıya getirdi. Kuşkusuz İslâmî edebî gelenek, herhangi köklü bir kültürde olduğu gibi, çok fazla oranda yanlış, abartılı

¹⁸ Wellhausen hakkında bkz., C.H. Becker, "Julius Wellhausen", *Der Islam*, 9 (1919), 95-99; Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 223-226; Paret, *Arabistik und Islamkunde*, 15-16; Lothar Peritt, *Vatke und Wellhausen*, Berlin, 1965; Rudolf Smend, "Julius Wellhausen", yay.: Martin Greschat, *Theologen des Protestantismus im 19. und 20. Jahrhundert* içinde, Stuttgart, 1978, I, 166-180; van Ess, "From Wellhausen to Becker", 40-43; Kurt Rudolph, *Wellhausen als Arabist*, Berlin, 1983.

¹⁹ Julius Wellhausen, "Prolegomena zur ältesten Geschichte des Islams", onun *Skizzen und Vorarbeiten* adlı eseri içinde, VI, Berlin, 1899, 1-160; krş., Wellhausen'nin girişi, III, orada bu nokta açıkça kabul edilir.

²⁰ Yazarın aynı eseri, *Das arabische reich und sein Sturz*, Berlin, 1902; Çev.: Margaret Graham Weir, *The Arab Kingdom and Its Fall*, Kalkuta, 1927.

²¹ Ferdinand Wüstenfeld, *Die Geschichtschreiber der Araber und ihre Werke*, Göttingen, 1882. Wüstenfeld hakkında bkz., Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 193-194.

²² Hacı Halife, *Keşfu'z-Zunûn an Esâmi'l-Kutubi ve'l-Funûn*, Latince çevirisi ile birlikte 7 cilt halinde Güstav Glügel tarafından yayınlanmıştır. Leipzig ve Londra, 1835-1858.

ya da efsanevi bilgiler içermekte idi. Bu durum, edebî, polemiksel ya da politik meziyetin geçmişin daha serinkanlı soruşturulmasıyla elde edilebilecek gerçeğe eşit ya da daha büyük bir değer öyküsüne sahip bir tarih çalışması bahşedebildiği ve prestijli bir yazarın yazarlık sezgisinin titiz bir metodolojinin yokluğuna karşın yeterli bir bedelmış gibi görüldüğü on dokuzuncu yüzyıldan önceki Avrupa irfanı için çok büyük bir sorun değildi. Ancak XIX. yüz yılın ilk on yılları tam olarak yeni sistematik metodolojilerin geliştiği dönemi ihtiva ediyordu ve bu yüzden akademik anlamda yeni ortaya çıkan oryantalist ilim başta (Hz.) Muhammed'in yaşamı ve kariyerinin söz konusu olduğu tarih yazım meselelerini ele almak için kendine ait metodolojileri inşa etmede zorlanıyordu.

Diğer birçok alanda olduğu gibi, bu alandaki öncü çalışmalar da öncelikle Alman bilim adamları arasında ortaya çıktı. Her ne kadar bugün eseri nadiren okunsa da ve hatta ulaşmak zor bile olsa, Gustaw Weil (1808-1889) bu gelişmelerin belki de merkezde yer alan figürüydü.²³ Talmud eğitimiyle çok meşgul olan Rabbinik bir aileden gelen bir Yahudi öğrenci olarak Heidelberg'de tarih, teoloji ve Arapça eğitimi aldı. Daha sonra A. Perron'dan (1805-1876) daha ileri düzey Arapça eğitimi aldığı Paris'e gitti. Gazeteci ve Fransızca öğretmeni olarak çalışırken dilbilimsel alanda daha ileri düzey uzmanlık kazandığı Cezayir, Kahire ve İstanbul'da beş yıl geçirdikten sonra, Heidelberg'e döndü ve 1836 yılında doktorasını tamamladı. O zamanlarda sık sık ortaya çıktığı gibi, üniversite kütüphanesinde iş buldu ve düzenli bir profesörlük pozisyonu alamadan on yıllar geçirdi. İlk defa 1861 yılında 53 yaşında iken Heidelberg'de Doğu Dilleri kürsüsünün başkanlığını alabildi.

Weil'in meslek hayatı, İslam tarihi çalışmalarına adanmıştı. O, bu alanda yeni yöntemler izledi ve daha önceki zamanlarda tipik olandan çok daha kritik bir şekilde Leopold von Ranke (1795-1886) örneğinden çok etkilendi. Onun *siyer* araştırmaları ile ilgili ilk eseri, bir erken dönem Arap şiiri incelemesi idi,²⁴ fakat çok daha önemli eseri *Siret* için sağlam bir tarihsel çerçeve kurmaya çalıştığı *Muhammed der Prophet. Seint Leben und seine Lehre* (Stuttgart, 1843) adlı eseri idi. Onun amacı, (Hz.) Muhammed'i reddetmek ya da küçümsemek değil, ancak onu tarihte muazzam bir rol oynamış ve böylece tarihsel açıdan ciddi bir şekilde dikkate almayı hak eden bir kişilik olarak ele almaktı. Bilgi için başvurduğu Arapça kaynakların çoğu hala el yazmasıydı. Halen basılmamış olan İbn İshak'ın (ö. 151/761) *Sîre*'sinin temel öneme sahip bir erken dönem eseri olan İbn Hişam²⁵ (ö. 218/834) tarafından

²³ Onun hakkında bkz., Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 175-176; Paret, *Arabistik und Islamkunde*, 10; Martin Kramer, "Introduction" to *The Jewish Discovery of Islam*, 12.

²⁴ Gustav Weil, *Dies poetische Literatur der Araber vor und unmittelbar nach Mohammed. Eine historisch-kritische Skizze*, Stuttgart ve Tubingen, 1837.

²⁵ Weil, İbn Hişam'ın eserinin Arapça metni basıldıktan birkaç yıl sonra iki cilt halinde bu eserin Almanca tercümesini hazırladı. Bkz., *Das Leben Mohammed's nach Mohammed ibn Ishak, bearb. Von Abd el-Malik ibn Hisham*, Stuttgart, 1864.

düzenlenmiş haline ulaşıp kullanmış olsa da, başvurduğu metinlerin çoğu Ali b. Burhânuddîn el-Halebî tarafından kaleme alınan *İnsânu'l-Uyûn (es-Sîratu'l-Halebiyye)* gibi özet halinde zengin bilgiler sunan geç dönem eserlerdi. Her ne kadar bu metinler Weil'in zamanındaki ve XX. yüz yılın başlarındaki Oryantalistler için cazip olsa da, nihayetinde bu kitaplar büyük ölçüde hükümsüz kaldı ve Weil'in bunlara aşırı güven duyması, onun eserine yapılan daimi referanslarının aleyhine oldu. Fakat onun belirlediği örnek önemliydi ve bunu bir yıl içinde tarihi yeniden inşa etmede bir temel olarak Kur'an'ın kullanımını kolaylaştırmak amacıyla bir dizi âyetlerin ya da bütün sûrelerin kronolojik sınıflaması için kriterler oluşturduğu ilave bir cilt izledi.²⁶

Daha önemli bir adım, meslekî hayatının çoğunu Hindistan'da geçirmiş ve derlemeleri, çalışmaları ve Arapça el yazmalar ile ilgili yayınları Oryantalist çalışmalara büyük katkılar sunan Tyrol'lü bir doktor ve eski eserler uzmanı olan Aloys Sprenger (1813-1893) tarafından atıldı.²⁷ Onun kapsamlı kaynak bilgi birikimi kendisini, *The Life of Mohammad*²⁸ şeklinde yanıltıcı bir başlık altında İngilizce olarak *Siyer*'e bir giriş yazmaya götürdü ki bunu yaklaşık on yıl sonra üç ciltlik Almanca bir biyografi izledi.²⁹ *The Life of Mohammad* adlı eserinde *Siyer* rivâyetlerinin çok erken dönem râvîlerine atıf yapmakta, fakat İbn İshâk'ı "Hz. Peygamber'in biyografisini yazan ilk yazar" olarak zikretmektedir. Daha erken dönemde yazılmış kayıtlar olduğunu fakat konuyla ilgili kitaplar olmadığını iddia etmektedir.³⁰ Almanca biyografide bu iddialarını az çok tekrarlamış, bununla birlikte büyük siyer otoriteleri olarak tanımladığı râvîler hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir.³¹ On dokuzuncu yüzyılın ortalarına gelindiğinde erken dönem Müslüman âlimlerin birbirini takip eden nesillerinin vizyonu ortaya çıkmaya başladı.

Sprenger'in eserinden birkaç yıl sonra onun İngiliz rakibi William Muir (1819-1905) dört ciltlik *The Life of Mahomet* adlı eserinde derinlemesine tarih yazımı sorunlarını inceledi.³² Bu eserin ilk cildi; Kur'an, hadis ve *siyer* arasındaki ilişkiyi inceleyen ve bunların tarihî kaynaklar olarak görelî değerlerini karşılaştıran yüz sayfadan fazla yer tutan tarih yazımı üzerine bir giriş içermektedir.³³ Bu inceleme, orta

²⁶ Gustav Weil, *Historisch-kritische Einleitung in den Koran*, Bielefeld, 1844. Gözden geçirilmiş ikinci baskı 1870'de yayınlandı.

²⁷ Bkz., August Haffner, *Aloys Sprenger. Ein Tiroler Orientalist*, Innsbruck, 1913; Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 176-179; Paret, *Arabistik und Islamkunde*, 11-12.

²⁸ Bkz., Aloys Sprenger, *The Life of Mohammad from Original Sources*, Allahabad, 1851.

²⁹ Aloys Sprenger, *Das Leben und die Lehre des Mohammad*, Berlin, 1861-1865.

³⁰ Sprenger, *The Life of Mohammad*, 63-74.

³¹ Sprenger, *Leben und Lehre*, III, liv-lxxvii.

³² Sir William Muir, *The Life of Mohamet and History of Islam to the Era of the Hegira*, Londra, 1858-1861. Muir hakkında bkz., Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 180-181.

³³ Muir, *Life of Mohamet*, I, i-cv.

çağa ait (Hz.) Muhammed'in Arapça biyografileri ile ilgili bir anlatımla bitmektedir.³⁴ Muir, hicrî birinci asrın sonlarına kadar İslam'da yazıya dayalı tarih yazımı geleneğinin hiç olmadığını iddia etti. Ancak bununla beraber aynı zamanda o, yazılı geleneğin çok süratli bir şekilde geliştiğine inanmakta idi ve bu sahanın öncüsü olarak da ez-Zührî'yi (ö. 124/742) zikretmişti.

Sprenger ve Muir, bu gibi noktalarındaki farklı bakış açılarından dolayı ihtilafa düştüler ve bu fikir ayrılığına yüz yıl sonra bile hala atıflar yapılmakta idi. Tartışılan konular hayati öneme sahipti. Bir kimse, böyle bir çalışma için ilk önce kaynakların niteliğini belirlemeden ve daha sonra bu kaynakların ne kadar güvenilir bir şekilde rivâyet edildiğini keşfetmeksizin bir kimsenin hayatı hakkında nasıl yazabilirdi? Ancak, her ikisinin de çalışması Weil'in on ya da yirmi yıl önce yapabildiği konular üzerinde önemli ilerlemeler kaydetse de, her ikisinin de sık sık geç dönem metinlerine dayanıyor ve *siret* geleneğinin asıllarının ya da gelişimin kesin bir eleştirisini yapmak için gerekli olan ne yeterli kaynak bilincine ve ne de metodolojiye sahip olmamaları konusundaki farkındalığın artması, kendi zamanlarında Sprenger ile Muir arasındaki anlaşmazlığı çok geçmeden gölgede bıraktı. Alan birtakım temel sorunları değerlendirip çözebildiği halde söz konusu sorunları çözebilmek için gerekli araç ve gereçleri devreye sokabilecek bilgi ya da uzmanlıktan yoksundu. Böylece, hem Sprenger hem de Muir, tarihyazımsal meseleleri tartışırken çok tenkitçi bir tavır takınabilirken, (Hz.) Muhammed'in fiilî hayatı hakkında yazı yazmaya geldiğinde bunun çoğunu uygulamada başarısız olabilirler. Her ikisi de İbn Hişam'da bulunan öyküleri daha Batılı bir perspektiften, İbn Hişam'ın sağlayamadığı ayrıntılarla doldurmak için başka kaynaklardan gelen ilavelerle anlattı.

Bu hususta daha ileri bir adım, İbn Hişam'ın eserini yayınlamak ve esere önemli bir giriş yazısı yazmak suretiyle Wüstenfeld tarafından atıldı.³⁵ Buradan, Peygamber (Hz.) Muhammed'in hayatı ile ilgilenen çoğu Medineli ve geç dönem Iraklı râvîlerin ve hocaların temel çerçevesi ortaya çıktı ve bu gelenek hicrî birinci asrın üçüncü çeyreğinin ortalarına kadar, yani milâdî yedinci asrın ortalarına kadar izlenebildiğinden dolayı, -her durumda Sprenger ve Muir tarafından tahmin edildiği gibi- Müslümanlar arasında târihî geleneğin kökenleri ve gelişiminin, (Hz.) Muhammed'in peygamberlik hayatı ve bununla ilgili konular üzerindeki ilmî faaliyetlerin tarihinde yer aldığı hususu açık bir durumdu. Siyer üzerine eğitim veren, çalışma yapan ve bu konuda yazan şahısları tanıtan temel bir özet, diğer bir deyişle, şimdi İbn Hişam'dan seçilip alınabilir ve tarihyazımsal konularla ilgili meseleler hakkında daha fazla bilgi araştırmada diğer kaynaklara dayanılabilir. August Fischer (1865-1949) bu yöntemi ayrıntılı olarak

³⁴ Muir, I, lxxxvii-cv.

³⁵ İbn Hişam, *Sîratu Rasûlillâh*, (Das Leben Mohammeds), yay.: Wüstenfeld, Göttingen, 1858-1860, II, i-lxxii.

izleyen ilk kişi idi.³⁶ Fischer, Wüstenfeld'in katkısını takip ederek İbn İshak tarafından zikredilen otoriteler hakkında, basılmamış birkaç biyografi eserinden ilâve zengin biyografik detaylar derledi ve bunları 1890 yılında iki çalışmada yayınladı.³⁷ Fakat bu, bu materyalin yani bir bütün olarak İslâmî edebî geleneğin bir eleştirisinden ziyade yeni kaynak materyal katkısı idi.

Bu dönemin çalışmalarına yansıyan engeller basit idi. Yüzyılın sonlarına kadar Arap edebî geleneği hakkındaki bilgi çok yetersizdi. Orta çağdan binlerce el yazması kalmıştı ve on dokuzuncu yüz yıl boyunca çok sayıda el yazması Avrupa'ya akmaya devam etti. Sprenger'in uzun derlemecilik hayatı, zikredilebilecek pek çok örneğin sadece bir tanesi idi.³⁸ Fakat pek çok koleksiyon kütüphane kataloglarına kaydedilmeden bekliyordu ve zikredilen bir metnin hala var olup olmadığını ya da nerede bulunabileceğini keşfetmenin kolay bir yöntemi de yoktu. Bu nedenle oryantalistler meslektaşlarının daha kolay ulaştığı kitaplar ve el yazmalarının detayları hakkında birbirlerine aşırı derece bağımlı idiler ve genellikle hacimli yazışmaları bu gibi konuların tartışmaları ile dolu idi.³⁹ Ancak daha basit bir çağdan kalma bu akademik dedikodu, gerekli olan ayrıntılı çalışmalar için gerekli ölçekte bilgi aktaramadı ya da düzenleyemedi. Gerçekten bu yazışmalar düzenli sözleşmeler için böyle temel bir çerçeve bile çizemedi. Nitekim Uluslararası Oryantalistler Kongresi 1873'e kadar yapılamadı. Ve hatta anahtar çalışmaların bile o kadar uzun süre yayınlanmadan kalmış olmasından dolayı, kimin kiminle çalıştığı ve çalışmaların birbiriyle nasıl bir ilişki içerisinde olduğu ya da diğer tarihyazımsal sorunları belirlemek ve hatta zikretmek açısından orta çağ Arap Edebiyat kültürünün yapısını kurmak zordu. Aslında, filoloji meselelerindeki yoğunlaşmanın on dokuzuncu yüzyılın Oryantalistlerine bu kadar anlamlı gelmesinin sebebi tam olarak bu idi. De Goeje ile ilgili bir anma yazısında, bir İngiliz meslektaşı bunu çok açık bir şekilde ifade etmektedir:

Oryantal tarih ve edebiyat araştırmalarının kaydı, düzeltilmemiş hatalar, yanlış çıkarımlar, aceleci ve erken genellemelerle doludur. Elde mevcut az sayıda ve kusurlu metinlerden

³⁶ Johann Fück, "August Fischer (1865-1949)", *ZDMG*, 100 (1950), 1-18; a. mlf., *Die arabischen Studien in Europa*, 309-312.

³⁷ August Fischer, *Biographien von Gewährsmännern des İbn İshâq, hauptsächlich aus ad-Dahabî*, Leiden, 1890; a. mlf., "Neue Auszüge aus ad-Dahabî und İbn Naggâr", *ZDMG*, 44 (1890), 401-444.

³⁸ Bkz., Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 189-191. Günümüzde tartışma konusu olan son derece önemli Berlin koleksiyonu, büyük oranda on dokuzuncu yüzyılda İslam dünyasında çalışan Alman diplomatik temsilciler ya da akademisyenler tarafından toplanan kişisel koleksiyonların bağışlanması ya da bu koleksiyonların satın alınması suretiyle oluşturulmuştu. Örneğin bkz., Paret, *Arabistik und Islamkunde*, 11, 43; Hars Krio, *Arabische Handschriften der "Bibliotheca orientalis Sprengeriana" in der Staatsbibliothek Preussischer des Islamhistorikers Sprenger ((1813-1893). Die Abteilungen Geschichte, Geographie und Hadit*, Freiburg im Breisgau, 1981.

³⁹ Bundan dolayı, heveskar bir öğrenciye seçkin bir Oryantalistin tavsiyesi şöyledir: "Hayatta başarılı olmak istiyorsan, cevabın olumsuz olsa bile, aldığın her mektup veya karta cevap ver." Bkz., Josph Somogyi, "My Reminiscences of Ignace Goldziher", *MW* 51 (1961), 9.

dolayı bu gibi sonuçlara ulaşan yazarların ağır bir şekilde suçlanması hiçbir şekilde onların hak ettiği bir durum değildir. Ancak de Goeje, herhangi büyük bir yapının planlanıp inşa edilmesinden önce, iyi bir malzeme temin edilmesinin gerekli olduğunu ve böyle bir iş yapmak isteyen kişinin bu işe bütün hayatını adanması gerektiğini hissetmişti.⁴⁰

Yüzyılın sonlarına yakın dönemlere kadar erişim sorunları konusunda belirleyici gelişmeler kaydedilmedi. Daha sonra Wilhelm Ahlwardt (1828-1909) Berlin'deki Kaiser kütüphanesindeki Arapça el yazmaların bir katalogu olan ve yirmi yıldan fazla bir emek harcadığı on ciltlik muhteşem eseri *Verzeichniss*'i yayınladı ki, bu eser sadece on binden fazla eser hakkında ayrıntılı bilgi sunmuyor fakat aynı zamanda daha genel olarak Orta Çağ Arap edebiyatı üzerine yapılmış olan önemli araştırmaları da içeriyordu.⁴¹ Ahlwardt'ın eseri, bu örneğe dayalı olarak Carl Brockelmann (1868-1956) yirminci yüzyılın başında ve Horovitz'in meslekî hayatının hemen başlarında bütün modern dönem öncesi Arap edebiyatı için bibliyografik bir rehber olan eserinin ilk baskısını tamamladığı için, çok geçmeden daha da büyük önem kazandı.⁴² Ancak bu eser sayesinde araştırmacılar (tam olarak doğru olmasa bile) orta çağ Arap yazarları ve onların eserleriyle ilgili bilgilere yaygın sistematik bir erişim sağlayabildiler.

Bununla beraber yüzyılın son yıllarında daha bütüncül bir yaklaşıma doğru ilerleme kaydedilmişti. Bu aşamanın lideri, modern İslam araştırmaları sahasının kurucusu olarak kendi çağında bile müthiş kuşatıcı bir bakış açısına ve yeteneğe sahip bir entelektüel ve meşhur bir âlim olan Macar Ignaz Goldziher (1850-1921) idi.⁴³ Anti-Semitizm karşıtlığından dolayı meslekî hayatının çoğunda üniversiteden dışlanan ve Yenilikçi Budapeşte Yahudi Cemiyeti'nin sekreteri Goldziher, büyük sosyo-kültürel sorunlar üzerine düşüncenin gelişiminin izlerini sürmek için, yazarken kapsamlı ortaçağ İslâmî

⁴⁰ C. J. Lyall, *JRAS*, 1911, 846.

⁴¹ Wilhelm Ahlwardt, *Verzeichniss der arabischen Handschriften der Königlichen Bibliothek zu Berlin*, Berlin, 1887-1899. IX. cilt tarihe ve tarih yazımına tahsis edilmiştir. Bkz., IX, 110a-193a nos. 9510-9647 Muhammed'le ilgili. Ahlwardt'la ilgili olarak bkz., Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 191-192; Paret, *Arabistik und Islamkunde*, 43-44; Jaroslav Stetkevych, "Arabic Poetry and Assorted Poetics", Kerr'in yayınladığı *Islamic Studies*, 111-118 içerisinde.

⁴² Carl Brockelmann, *Geschichte der arabischen Litteratur*, Weimar, 1898-1902, iki cilt. Üç ciltlik bir ek, 1936-1942 yılları arasında Leiden'de yayımlandı. İki ciltlik orijinal metnin, gözden geçirilerek Leiden'de 1943-1949 yılları arasında ikinci baskısı yapıldı. Baskının gözden geçirilerek yayımlanması ve böylece eserde bazı değişiklikler yapılması, basım hakları dikkate alınarak yapılmıştı. Bkz., Johann Fück, "Carl Brockelmann (1868-1956)", *ZDMG* 108 (1958), 1-13; Paret, *Arabistik und Islamkunde*, 21-22.

⁴³ Bkz., Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 226-233; Jean Jacques Waardenburg, *L'Islam dans le miroir de l'occident*, gözden geçirilmiş III. bsk., Paris ve Hague, 1962, indeks; Róbert Simon, *Ignác Goldziher: His Life and Scholarship as Reflected in His Works and Correspondence*, Leiden ve Budapeşte, 1986, 13-76; Lawrence I. Conrad, "The Dervish's Disciple: On the Personality and Intellectual Millieu of the Young Ignaz Goldziher", *JRAS*, 1990, 225-266; a. mlf., "The Pilgrim from Pest: Goldziher's Study Tour to the Near East (1873-1874)", yay.: Ian Richad Netton, *Golden Roads: Migration, Pilgrimage and Travel in Medieval and Modern Islam*, içinde, Londra, 1993, 110-159; a. mlf., "Ignaz Goldziher on Ernest Renan: From Orientalist Philology to the Study of Islam", neşr.: Kramer, *The Jewish Discovery of Islam*, içinde, 137-180.

edebiyat geleneğinin hemen bütün sahalarındaki kaynakları kullandığı çeşitli İslâmî konularla ilgili iki ciltlik eseri *Muhammedanische Studien* adlı eserini 1889 ve 1890 yılında yayınladı.⁴⁴ Goldzhier'in yaptığı şey öylesine yeni bir şeydi ki onun önemli meslektaşları Theodor Nöldeke, ötekilerin de böyle bir kitap için daha az hazırlıksız ve bunu değerlendirmek için daha az yetkin olmadıklarını düşünmeseydi bu eseri incelemeye cesaret edemeyeceğini itiraf etmişti.⁴⁵

Nöldeke'nin kendisi Almanya'da Arapça araştırmalarının duayeni idi.⁴⁶ Sâmi filolojisi eğitimi almış bir kişi olarak meslek hayatı boyunca Arapça, Sâbii dili ve Süryanice gramerleri ve karşılaştırmalı Sâmi dilleri üzerine yaptığı çalışmaları ile sahaya önemli katkılar sunmuş bir kişidir. Daha tarihsel bir yapıya sahip olan eserleri, genellikle tek bir anahtar kaynağa dayalı geleneksel türden idi. Bir taraftan Kur'an çalışmaları,⁴⁷ *Alexander Romance*⁴⁸ ve *Şeyhnâme*⁴⁹ üzerine çalışırken, diğer taraftan et-Taberî'den Bizans ve Sâsânîler arasındaki ilişkiler ve İslam öncesi Arap tarihi ile ilgili bazı materyalleri tercüme etti ve bu tercümeyi, diğer zengin Arapça kaynaklara dayalı kıymetli tarihsel yorumlardan elde ettiği notlar ilave ederek oldukça detaylandırdı.⁵⁰ Fakat zaman zaman Nöldeke, eski Arap şiiri üzerine ilk çabalardan biri olan araştırmasında ortaya koyduğu gibi, daha geniş bir tarihsel görüş benimsemeye çalışmıştır.⁵¹

Horovitz ve Siyer Yazıcılığı

Bu dönem, bu entelektüel dünyaya, Josef Horovitz ve onun kuşağına mensup diğer Oryantalistlerin adım attığı bir dönemdi. Macar kökenli biri olarak 1874 yılında Prusya'daki aşağı Elbe'de yer alan Lauenburg'da doğan ve Frankfurt'ta yetişen Horovitz'in babası Markus Horovitz (1844-

⁴⁴ Ignaz Goldziher, *Muhammedanische Studien*, Halle, 1889-1990. Goldziher'in bu eseri, S.M. Stern ve C.R. Barber tarafından İngilizce'ye tercüme edilerek yayınlanmıştır. Bkz., *Muslim Studies*, Londra, 1967-1971. Bu eserin, Goldziher'in Macarca kaleme aldığı deneme mahiyetindeki ilk eserlerinden biri olan *Az İslâm. Tanulmányok a muhammedán vallás története köréből*, (Budapeşte, 1881) adlı eserinin ilk üç bölümünün geniş çapta gözden geçirilmiş halinden ibaret olduğunu çok fazla kimse bilmez.

⁴⁵ Nöldeke'nin tenkid yazısı için bkz., *WZKM*, 5 (1891), 43.

⁴⁶ Bkz., Kuhn, "Versuch einer Übersicht der Schriften Theodor Nöldeke's", *Orientalische Studien Theodor Nöldeke zum siebzigsten Geburtstag (2. März 1906) gewidmet von Freunden und Schülern*, içinde, yay.: Carl Bezold, Giessen, 1906, I, xiii-li; C. Snouck Hurgronje, "Theodor Nöldeke. 2 März 1836-25 Dezember 1930", *ZDGM*, 85 (1931), 239-281; Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 217-220; Paret, *Arabistik und Islamkunde*, 13-15; Hartmut Fähnrich, "Invariable Factors Underlying the Historical Perspective in Theodor Nöldeke's *Orientalische Skizzen*", *Akten des VII. Kongresses für Arabistik und Islamwissenschaft*, içinde, neşr.: Albert Dietrich, Göttingen, 1976, 146-154.

⁴⁷ Theodor Nöldeke, *Geschichte des Qorâns*, Göttingen, 1860; Friedrich Schwally tarafından ikinci baskısı yapılmış, daha sonra Gotthelf Bergsträsser and Otto Pretzl tarafından yayınlanmıştır. Leipzig, 1909-1938. Krş., Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 217-218.

⁴⁸ Nöldeke, *Beiträge zur Geschichte des Alexanderromans*, Viyana, 1890.

⁴⁹ Nöldeke, *Das iranische Nationalepos*, Strassburg, 1896. İkinci baskı, Berlin ve Leipzig, 1920. Bu eseri Leonid T. Bogdanov İngilizce'ye çevirmiştir, *The Iranian National Epic*, Bombay, 1930.

⁵⁰ Nöldeke, *Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sasaniden*, Leiden, 1879.

⁵¹ *Beiträge zur Kenntniss der Poesie der alten Araber*, Hannover, 1864.

1910), Macaristan'daki Ortodoks Yahudi hiyerarşisi içerisinde seçkin bir şahsiyet idi ve Almanya'da ortodoksluğa karşı reform kazanımlarının ardından Lauenburg ve Frankfurt'ta bir haham olarak hizmet etmeye çağrılmıştı. Markus'un oğlu Josef, Eduard Sachau'dan (1845-1930)⁵² Berlin'deki Doğu Dilleri Yüksek Okulu'nda⁵³ Sâmi dilleri eğitimi almaya başladı ve hocasının İbn Sa'd'ın büyük biyografi eseri *Kitâbu't-tabakâti'l-kebîr*'inin⁵⁴ yayına hazırlanması projesinde baş editör olarak görev almış olması onu hızlıca ilk dönem İslâm tarih yazıcılığı sahasına çekti. Onun bu sahadaki ilk girişimi, İbn Sa'd'ın hocası ve aynı zamanda İbn Sa'd'ın eserinin basım projesinde oldukça önemli bir yer teşkil eden bir *Meğâzî* - ki bize ulaşan tek eseri budur- derleyicisi olan el-Vâkıdî'nin *Kitâbu'l-Meğâzî*'si üzerine bir doktora tezi hazırlamak oldu. Konu oldukça zor bir konu idi. Horovitz'in elindeki Arapça metin sadece zor ve geç dönem bir el yazması ve kitabın üçte birlik ilk kısmının⁵⁵ tarihsiz eski bir baskısı idi ve eserin önemine rağmen şimdiye kadar modern ilmî çalışmaların yalnızca sınırlı derecede dikkatini çekmişti. Ki bunlar da Arapça metnin⁵⁶ tamamlanmamış halinin editörü Alfred von Kremer (1828-1889) tarafından yapılan çok güncel olmayan bazı yorumlar ve daha sonra Muir⁵⁷ tarafından yapılmış bazı yorumlar, Wüstenfeld tarafından Arapça tarih yazacak olan yazarlar için rehber kitapta yazdığı kısa bir giriş⁵⁸ ve Wellhausen

⁵² August Dillmann (1823-1894), Nöldeke ve Fleischer'in öğrencisi olan Sachau hakkında bkz., Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 234-236; Paret, *Arabistik und Islamkunde*, 18, 24. Onun çalışmaları tam olarak Gotthold Weil'in "Die Schriften Eduard Sachaus" adlı mamaklesinde listelenmiştir. Bkz., *Festschrift Eduard Sachau zum siebzigsten Geburtstage gewidmet von Freunden und Schülern*, içinde, yay.: Gotthold Weil, Berlin, 1915, 1-14.

⁵³ Sachau tarafından açılan "Berlin Okulu"nun orijin ve gelişimi hakkında bkz., Eugen Mittwoch, "Das Seminar für orientalische Sprachen an der Universität zu Berlin" *Weltpolitische Bildungsarbeit an Preussischen Hochschulen. Festschrift für C. H. Becker*, içinde, Berlin, 1926, 12-13.

⁵⁴ İbn Sa'd, *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr* (Biographien Muhammads, seiner Gefährten und der späteren Träger des Islams bis zum Jahre 230 der Flucht) yay.: Eduard Sachau, Leiden, 1904-1940. Arapça metnin sekiz cilti 1904-1918 yılları arasında basılmıştı. İndeksler Sachau tarafından tamamlanmıştı, ikisi onun 1930'daki ölümünden önce yayınlandı, üçüncüsü ise 1940 yılında öğrencisi Walther Gottschalk tarafından yayınlandı. Ancak ne var ki isnadlarda yer alan kişileri gösteren hayâtî önemdeki şahıslar indeksi ise aşağıda 71. dipnotta işaret edileceği üzere hiçbir zaman basılmadı. [Burada yeri gelmişken şu hususa işaret edelim: Batılı Oryantalistler İslam kültür ve medeniyetine ait klasik eserlerin isimlerini tespit etmede ne yazık ki Müslüman araştırmacılardan daha dikkatli davranmaktadırlar. Mesela onlar İbn Sa'd'ın eserine *et-Tabakâtu'l-Kubrâ* değil, *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr* demektedirler. Çünkü burada kasdolunan büyüklük, tabakaların büyüklüğü değildir. Müellifin aynı türden iki eseri olduğu için, daha hacimli olanına "Büyük Tabakât Kitabı" adını vermek istemiştir ki, buradaki "büyük" tabakaların değil, kitabın sıfatıdır. Dolayısıyla İbn Sa'd'ın eserinin adı *et-Tabakâtu'l-Kubrâ* değil, *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr*'dir. Ya da kısaca bu esrin adını *et-Tabakâtu'l-Kebîr* şeklinde yazmak en doğru olanıdır. Mehmed Said HATİBOĞLU hocamızın doktora derslerinde bize aktardığı bilgi bu şekildedir. Şifâhî olarak öğrendiğim bu kıymetli bilginin kayıtlara geçmesi için, onu burada zikretmeyi bir vazife bildim. Umarım okuyucu tarafından anlayışla karşılanır. Ç.n.]

⁵⁵ el-Wâkıdî, *Kitâbu'l-Meğâzî* (History of Muhammad's Campaigns), yay.: Alfred von Kremer, Kalkuta, 1856. Horovitz'in aşağıda kaydettiği gibi, başka bir çalışmadan alınmış olan bu baskının son bölümü (360:18'dan itibaren) Wellhausen (el-Wâkıdî/Wellhausen, 5), bu ekstra malzemeyi, bütünlük izlenimini verecek şekilde tasarlanmış değersiz bir ek olarak karakterize eder.

⁵⁶ A.g.e., 4-11.

⁵⁷ Muir, *Life of Mohamet*, I, XCV-C.

⁵⁸ Wüstenfeld, *Geschichtschreiber*, 11-14 no. 43.

tarafından yapılan eserin Almanca muhtasar tercümesi için yazılmış bir girişti.⁵⁹ Horovitz'in doktora derecesi almak için 1898 yılında sunduğu 48 sayfalık bu Latince mutevâzî çalışmada o, tenkitçi bir bakış açısıyla el-Vâkıdî'yi bir âlim olarak ve onun (Hz.) Muhammed'in savaşları ile ilgili eserini târihî bir kaynak olarak değerlendirdi. O bu değerlendirmelerinde bu gibi konularda onun *Meğâzî*'sinin diğer eserlerle olan ilişkisine, eserin kaynak materyallerinin rivâyetine ve bizzat el-Vâkıdî'nin kendisinin ideolojik ve tarih yazımsal eğilimlerine dikkat sarf etti.⁶⁰

Kendi zamanında dikkat çekici bir öneme sahip olmasına rağmen, Horovitz'in doktora tezini İbn Sa'd'ın eserinin basılması projesini gölgede bıraktı. Horovitz önceden tasarlamış olduğu el-Vâkıdî'nin *Kitâbu'l-Meğâzî*'sini yayınlama fikrinden vaz geçti. Wellhausen'in bizzat kendisi bu eseri yayınlamayı düşünmüş ve aslında Almanca özet tercümesiyle birlikte bu işte epey ilerleme de kaydetmişti. Fakat o da sonunda projeyi⁶¹ bıraktı ve bu iş Leipzig'teki Fischer'e geçmiş oldu.⁶² Böylece Horovitz, el-Vâkıdî'nin eserinin basımı yerine İbn Sa'd'ın esrinin basımı projesine dönmüş oldu. Burada tekrar en azından meslek hayatının başlangıcında Horovitz için tek anahtar bir metnin önemi gözlemlenebilir. Sachau öğrencisine İbn Sa'd'ın eserinin Medîneli Bedir gâzileri ile ilgili üçüncü cildinin ikinci kısmının yayını görevini verdi ki, Horovitz bu projeyi yüksek bir standartta tamamladı. Horovitz'in bu cilt için yazdığı editör giriş yazısı, onun tarih yazımı konularına devam eden ilgisini ortaya koydu.⁶³ İbn Sa'd'ın daha fazla ciltleri yayımlandıkça, el-Vâkıdî'nin eserinin önceliği daha da azaldı. İbn Sa'd'ın eseri (Hz.) Peygamber'in bütün hayatını kapsayan ve İslam'ın başlangıcından İbn Sa'd'ın kendi çağına kadar ilk dönem Müslümanların yaşamları ve meslekî hayatları hakkında önemli rivâyetler sunan çok daha geniş bir eserd. Ancak el-Vâkıdî'nin metni ise sadece (Hz.) Muhammed'in askerî seferlerini ele almakta idi ki, zaten bu konuyla ilgili bilgiler diğer eserlerde de mevcuttu.

Berlin'de devam eden İbn Sa'd projesi, yakın zamanda tamamlanmış olan Leiden merkezli et-Taberî projesi ile birleşince, Avrupalı akademisyenlere İslam'ın ilk yıllarındaki eğitim ve entelektüel yaşamın yapısı hakkında açık bir fikir sahibi olmalarını ve aynı şekilde bu kültürel aktivitelere katılanlar hakkında oldukça ayrıntılı bilgi sahibi olmalarını sağladı. Bu materyal, İbn Hişâm'dan elde edilen siyer yazıcılığı ile ilgili erken döneme ait kanıtlar külliyyâtı ve Fischer tarafından derlenen ilâve ayrıntılı materyaller üzerinde büyük ölçüde gelişmiştir. 1904 yılında projenin açılış cildi olarak yayınlanan İbn

⁵⁹ Julius Wellhausen, *Muhammad in Medina, das ist Vakidi's Kitab alMaghazi in verkürzter deutscher Wiedergabe*, Berlin, 1882, 11-26.

⁶⁰ Josef Horovitz, *De Wâqidii libro qui Kitâb al Mağâzî inscribitur*, Berlin, 1898; İngilizce çevirisi, *SEI* içerisinde, I. Bölüm.

⁶¹ Bkz., Wâkıdî/Wellhausen, 10-11, 20.

⁶² Bkz., Horovitz, *de Wâqidii libro*, 2; aynı zamanda bkz., 113. dipnot.

⁶³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 2, V-VII.

Sa'd'ın üçüncü cildinin birinci kısmına yazmış olduğu giriş yazısında Sachau, İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ında yer alan rivâyetleri almış olduğu ana otoriteler hakkında özet şeklinde kaba taslak bilgi verdi.⁶⁴ Aynı yıl, Sachau'nun yayınlanmamış biyografik eserlerden râvîler ve otoriteler üzerine -belki de o bu konuda Fischer'den esinlenmişti- zengin bir bilgi hazinesi toplamak için Berlin'in zengin Arap el yazması kaynaklarına erişimini kullandığı uzun bir makalenin yayınına tanıklık etti.⁶⁵

Fakat bu dönemde bu eserler kadar önemli diğer bir husus daha vardı ki, o da bu eserlerin ayrı şahıslar hakkındaki bilgileri basitçe toplamak şeklindeki umûmî zayıflıktan muzdarip olmaları idi. O dönemdeki eserlerin zayıflık noktaları, verilerin önemli ölçüde tenkit edilmemesi ve bu verilerden Peygamber (Hz.) Muhammed hakkında ilk dönem İslam tarih yazıcılığının gelişiminin herhangi bir genel resmini çıkartmak ya da tarih yazımı ile ilgili sorunları ortaya atıp bunları çözmek için çok az teşebbüste bulunmuş olması idi. Mesela Sachau'nun önemli yeni malzeme koleksiyonunun, tarih yazıcılığı açısından *cerh-ta'dîl* literatürünün yapısını anlamaktaki önemi, siyer geleneğinin kendisini aydınlatmaktaki öneminden daha fazla idi.⁶⁶

1898'de doktorasını tamamladıktan sonra Horovitz, sadece İbn Sa'd projesinde Sachau ile ortak çalışmak için değil, aynı zamanda yine Sachau'nun danışmanlığında doçentlik tezini de yazmak için Berlin'de kaldı. Bu çalışma *Die älteste geschichtliche Literatur der Araber* (Arapların En Eski Târihî Edebiyatı) başlığını taşıyordu ve 1904 yılında tamamlanmıştı. Ancak ne var ki diğer işlerin baskısı Horovitz'i çok meşgul ettiğinden bu çalışma basılmadan kalmış oldu. Sahip olmuş olduğu bu kısa zaman dilimini, bir öğrenci olarak görevlendirilmiş olduğu İbn Sa'd'ın ilgili cildinin yayınlanması işine harcayarak geçirmiş oldu ve bu cilt tamamlanıp 1904 yılında basılınca, Sachau onu bu defa başka bir cildin, Horovitz için mükemmel bir konu olan (Hz.) Muhammed'in askerî seferleri ile ilgili İbn Sa'd'ın ikinci cildinin birinci kısmının yayını işiyle görevlendirdi. Bu cilt 1909'da basıldı ve bu cilt için yazmış olduğu kısa giriş yazısındaki yorumları, erken dönem İslâm tarihinin kritiği ve yeniden inşasına dâhil olan ayrıntılı meselelerde bir kez daha onun tarih yazımına olan ilgisini yansıtıyordu.⁶⁷

Fakat Horovitz'in bu konuya adanmışlığı geniş çaplı olarak düşünülmüştü ve bu süreçteki onun diğer eserleri bu durumu yansıtmakta idi. Tarihî bir kaynak olarak erken dönem Arap şiirinin potansiyeli ile yakından ilgileniyordu ve bir öğrenci olarak ilk basılı eserini, geç dönem Emevî şairi el-Kumeyt'in

⁶⁴ Eduard Sachau, "Einleitung" to his edition İbn Sa'd, *Kitāb al-tabaqāt al-kabīr*, III.1, Leiden, 1904, V-XXIX.

⁶⁵ Sachau, "Studien zur ältesten Geschichtsüberlieferung der Araber", *MSOS* 7 (1904), 154-196.

⁶⁶ A.g.m., 195-196.

⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakāt*, II.1, V-VIII.

(ö. 127/744) (Hz.) Peygamber'in âilesini öven kasideleri üzerine hazırladı.⁶⁸ Onun benzer şekilde geç antik dönem ve erken İslam dönemine olan ilgisi, *Makkabiler Kitabı*'nın⁶⁹ Etiyopya versiyonu üzerine yaptığı araştırmada, orta çağ tiyatrosu ve gölge oyunları üzerindeki Yunan etkileri üzerine yaptığı bir araştırmada ve hazırlanmasında diğer geleneklerden özellikle de Süryânî Hristiyanlığından zengin materyaller derlediği hala önemli olan bir çalışmada apaçık görülmektedir.⁷⁰ Horovitz, Arapça el yazmaları araştırmak ve Filistin'deki Arap fetihlerinin topografik yönleri hakkında birinci elden bilgiler elde etmek için 1905-1906 yıllarında bir Orta Doğu seyahatinde İtalyan Oryantalist ve Teano Prensi (daha sonra Sermoneta Dükü) Leone Caetani'ye⁷¹ (1869-1935) eşlik etti.⁷² Önceki çaba, Kahire, Şam ve İstanbul⁷³ kütüphanelerindeki Arapça tarih ile ilgili el yazmaları hakkında Horovitz tarafından yapılmış bir etüt ile sonuçlanmışken, sonrakinin sonuçları Caetani'nin erken dönem İslam tarihine dair büyük çaplı tarih çalışmasına dâhil edildi.⁷⁴ 1907 yılında Horovitz, Aligarh'daki İngiliz-Müslüman Oryantal Koleji'nde vazife almak için Hindistan'a gitti ve sonra 1909 yılında bununla eş zamanlı bir görev olarak İslam yazıtlarını okumak için İngiliz hükümetinin kitâbe okuma uzmanı olarak çalıştı. Bu görevi esnasındaki çalışmalarının sonucu olarak Hint alt kıtasındaki İslam yazıtları üzerine birkaç ciltlik eser hazırlamış oldu.⁷⁵ Ancak ne var ki, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, Horovitz'in Hindistan'daki geçici ikâmetini sona erdirdi; Almanya'ya dönmek zorunda kaldı ve 1915'ten hayatının sonuna kadar 1920'de Semitik araştırmalar profesörlüğüne atandığı Frankfurt Üniversitesi'nde dersler verdi.

⁶⁸ *Die Hâşimijât des Kumait*, yayımlayan ve tercüme eden: Josef Horovitz, Leiden, 1904. Bu eserle ilgili Nöldeke'nin önemli bir değerlendirme yazısı için bkz., *ZDGM*, 58 (1904), 888-903.

⁶⁹ Horovitz, "Das äthiopische Maccabäerburch", *ZA*, 19 (1905), 194-233.

⁷⁰ Horovitz, *Srupen griechischer Mimen im Orient*, Berlin, 1905.

⁷¹ Krş., Lucien Bouvat, "La prince Caetani et son oeuvre", *RMM*, 27 (1914), 53-89; Michelangelo Guidi, "Commemorazione di Leone Caetani", *Rendiconti della R. Accademia Nazionale dei Lincei, Classe di scienze morali, storiche e filologiche*, Seria sesta, 12 (1963), 99-104; Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 297-299.

⁷² Bu çağın Oryantalistleri arasında bu tür bir seyahat için belirli bir gelenek vardı. Bkz., Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 197-199. Bu seyahatlerin ortak bir nedeni, Oryantalistlerin Orta Doğu dillerine konuşma hakimiyetleri, neredeyse tamamen metinlerden ve Avrupalı öğretmenlerinden aldıkları eğitime dayanıyordu. Bu nedenle onların bu konudaki yeterlikleri çok kitâbî ve sun'î idi. Bu nedenle de Arapça, Farsça ve Türkçe gibi dilleri ana dili olarak konuşanlarla bir arada bulunarak bu dilleri akıcı konuşma hususunda onlardan yararlanmak istiyorlardı. Horovitz'in en azından kısmen esinlendiği bir örnek olarak Horovitz'in hocasının Yakın Doğu hakkındaki seyahati hakkında bkz., Eduard Sachau, *Reise in Syrien und Mesopotamien*, Leipzig, 1883. Öte yandan, Alman Oryantalistlerinin çok azının maddî durumu iyi âlimler olduğu, daha ziyade maddî açıdan mütevâzi bir geçmişe sahip oldukları ve çoğunlukla yüksek maliyetleri olan Yakın Doğu seyahatlerinin giderlerini karşılayacak kaynaklardan yoksun olduklarını akılda tutmak gerekir. Bkz., van Ess, "From Wellhausen to Becker", 29.

⁷³ Josef Horovitz, "Aus den Bibliotheken von Kairo, Damaskus und Konstantinopel (Arabische Handschriften geschichtlichen Inhalts)", *MSOS*, 10 (1907), 1-68.

⁷⁴ Krş., Leone Caetani, *Annali dell'İslam*, Milan, 1905-1926, II, 1203, 402 n. 1a (Hicrî 12), III, 34, 23 (Hicrî 13), 508, 18 (Hicrî 15); IV, 482, 41 n. 1 (Hicrî 21). Topoğrafyanın kaynaklarla ilişkilendirildiği bölümler Horovitz tarafından hazırlandığı gibi, kaliteli fotoğraflar da yine onun emeğinin mahsulü idi.

⁷⁵ Josef Horovitz, *Epigraphia Indo-Moslemica*, Kalkuta, 1912-1914.

Horovitz'in Almanya'ya dönüşü, onun tarih yazımı araştırmalarına yeniden ve güçlü bir şekilde dönmesi anlamına geliyordu. Siyer geleneğinin efsânevi yönlerinin gelişmesi üzerine bir çalışması 1914'te yayınlandı⁷⁶ ve bu çalışmayı isnad'ın antik çağları ve kökenleri üzerine çığır açan makaleleri⁷⁷, biyografisi neredeyse tamamen kurgusal olan bir kişiye örnek olarak Salman el-Fârisî üzerine bir çalışma⁷⁸, İncil'in siyer üzerindeki etkileri⁷⁹ ve şiirin siyerde kullanımı gibi çalışmalar takip etti.⁸⁰ Doçentlik tezine tekrar dönmesi beklenebilirdi, ancak sonuç itibarıyla iki güçlü faktörün bir araya gelmesi onu cesaretlendirdi. Bir yandan, çalışması okundu ve daha sonraları erken İslam tarihi ve tarih yazıcılığına büyük katkılarda bulunacak olan en iyi iki öğrencisi bu çalışmasının basılmasında ısrar ettiler. Horovitz'in bu iki öğrenci, daha sonra el-Belâzurî'nin *Ensâbu'l-eşrâf*'inin basımının editörü olan S.D.F. Goiten (1900-1988) ile, Horovitz'in danışmanlığında İbn İshâk üzerine önemli bir doktora tezi yazan Johann Fück (1894-1974) idi.⁸¹ Diğer taraftan tekrar Hindistan'da Haydarâbâd Nizâm'ı, *Islamic Culture* adında yüksek akademik standartlarda ve dinî olarak Müslümanlar tarafından kabul edilebilecek İngilizce makaleler yayınlayacak yeni bir İslâmî Araştırmalar dergisinin kurulması işini ona havale etmeye karar verdi. Derginin yayın kurulu editör olarak, Horovitz'in Hindistan'da tanışmış olabileceği Müslüman olmuş İngiliz romancı ve gazeteci Marmaduke Pickthall'ı (1875-1936) seçti.⁸² Pickthall Avrupalı ilim adamlarının dergi için desteklerini almaya çalıştı ve Horovitz doçentlik tezinin gözden geçirilmiş halini vermeyi kabul etti. Almanca metin bizzat Pickthall tarafından İngilizce'ye tercüme edildi⁸³ ve dört bölüm halinde *The Earliest Biographies of the Prophet and Their Authors** başlığı altında basıldı.

⁷⁶ Horovitz, "Zur Muhammadlegende", *Der Islam* 8 (1918), 41-53; İngilizce tercümesi için bkz., *SEI*, 2. bölüm.

⁷⁷ Horovitz, "Alter und Ursprung des Isnâd", *Der Islam* 8 (1918), 39-47; İngilizce tercümesi için bkz., *SEI*, 3. bölüm.

⁷⁸ Horovitz, "Salmân al-Fârisî", *Der Islam* 12 (1912), 178-183; İngilizce tercümesi için bkz., *SEI*, 7. bölüm.

⁷⁹ Horovitz, "Biblische Nachwirkungen in der Sîra", *Der Islam* 12 (1922), 184-189; 13 (1923), 189; İngilizce tercümesi için bkz., *SEI*, 5. bölüm.

⁸⁰ Horovitz, "Die poetischen Einlagen der Sîra", *Islamica*, 2 (1926-1927), 308-312; İngilizce tercümesi için bkz., *SEI*, 9. bölüm.

⁸¹ Johann Fück, *Muhammad ibn İshâk. Literarhistorische Untersuchungen*, Frankfurt am Main, 1925. Horovitz'in öğrencileri hakkında bkz., Paret, *Arabistik und Islamkunde*, 24-25.

⁸² Pickthall'ın meslek hayatı hakkında Peter Clark'ın şu faydalı çalışmasına bkz., *Marmaduke Pickthall: British Muslim*, Londra, 1986. Pickthall'la ilgili diğer bilgiler için ayrıca bkz., Ann Jackson Fremantle, *Loyal Enemy*, Londra, 1938; Kemal Kahraman, *Muhammed M. Pickthall: Bir İngiliz Yazarın Müslüman Olarak Portresi*, İstanbul, 1994.

⁸³ *IC*, 1 (1927), 535; 2 (1928), 22, 164, 495. Bu notlar, bu baskıda yeniden üretilmedi.

* Eserin bu İngilizce çevirisi 1949 yılında Hüseyin Nassâr tarafından Arapça'ya, 2002 yılında Ramazan ÖZMEN ve Ramazan ALTINAY tarafından da Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Bkz., *İslâmî Tarihçiliğin Doğuşu İlk Siyer/Meğâzi Eserleri ve Müellifleri*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2002. Eserin ilâveli ve gözden geçirilmiş ikinci baskısını yayına hazırlamaktayız.

Orijinal Almanca metin, İngilizce versiyon yayınlandıktan sonra korunmamış gibi görünmektedir. Fakat eserin kayıp olması, aşağıda tartışılacak nedenlerden dolayı üzücü olsa da 1904 versiyonunun, çeviri için Pickthall'a verilmeden önce tamamen gözden geçirilmiş olduğunda kuşku yoktur. Horovitz'in 1914 yılından başlayarak yayınlanan siret yazıcılığı ile ilgili makalelerinin bazıları belki de bu doçentlik tezine dayanıyordu ya da bu tezden çıkarılmıştı. Eserin İngilizce versiyonu, yeni yayınlanmış çok sayıda kaynaktan alınan materyallerin esere dâhil edildiğini göstermektedir. İbn Sa'd özellikle önemli bir katkıydı. Çünkü Horovitz İbn Sa'd'ın hocası el-Vâkîdî'nin eseri ile ilgileniyordu. Yazar erken dönem Arap şiirine olan tutkusunu, A.A. Bevan (1859-1934)⁸⁴ tarafından yayınlanan Ebû Ubeyde'nin (ö. 211/826) Cerîr ve Farazdak'ın *nakâid* türü şiirlerinin yeniden düzenlenmiş hali ve Joseph Hell (1875-1950)⁸⁵ tarafından yayınlanan el-Cumahî tarafından derlenmiş olan şairler biyografisi gibi yeni yayınlanmış eserleri kullanımında yansıtmaktadır. O, 1922 yılında Charles C. Torrey (1863-1956) tarafından yayınlanan İbn Abdilhakem'in (ö. 257/870) Mısır'ın fethi ile ilgili eserini⁸⁶ ve yukarıda zikri geçen kendi öğrencisi Fück'ün 1925 tarihli İbn İshâk'la ilgili eserini zikretmektedir. A. J. Wensinck (1882-1939) tarafından Leiden'de hazırlanan hadis indeksinin⁸⁷ zikredilemediği görülmektedir ki belki de son anda bu eseri de eklemiştir. Öyle ise bütün bu tezahürlere göre, *Earliest Biographies* basılmak üzere bir tarafa atılmış oldukça eski tozlu bir eserin basitçe tercümesinden ibaret değil, fakat daha ziyade yazarının ömrünün sonlarına yakın bir zamandaki fikirlerini ve araştırmalarının sonuçlarını yansıtan bir eserin bütünüyle gözden geçirilmiş hali idi.

Horovitz'in çalışmasının temel tezi, Peygamber'in hayatı hakkındaki materyalin yazılı rivâyetinin izinin, Peygamber'in arkadaşlarını tanımış ancak (Hz.) Muhammed'in kendisi ile hiç karşılaşmamış olan Müslümanlara, yani *tâbiûn* nesline kadar sürülebileceği şeklindedir. Bu rivâyet edilen materyal havuzu daha sonra Peygamber'in ve ilk dönem Müslümanların sözlerinin ve fiillerinin derlenmiş hali olan hadis koleksiyonları, Peygamber'in hayatı (siyer) ve Kur'an tefsiri ile ilgili eserler gibi çeşitli türdeki literatüre girmiştir. Horovitz'in amacı, "yazar" olarak nitelendirdiği on üç kişinin kimliğini saptayıp her birinin biyografisini ve meslekî yaşamını elinde mevcut kaynaklara dayanarak mümkün olduğu kadar tam bir şekilde ele alarak, bu literatürün *siyer* dalının gelişimini takip etmektir. Daha önce gördüğümüz üzere, Wellhausen zamanında onun yaptığı gibi yeni basılmış olan et-Taberî'nin

⁸⁴ Ebû Ubeyde, *Nakâidu Cerîr ve'l-Farazdak*, 3 cilt halinde Anthony Ashley Bevan tarafından yayınlanmıştır. Leiden, 1905-1912.

⁸⁵ el-Cumahî, *Tabakâtu Fuhûli's-Şuarâ*, (Die Klasen der Dichter), yay.: Joseph Hell, Leiden, 1916.

⁸⁶ İbn Abdilhakem, *Futûhu Mısır ve Ahbâruhâ*, (The History of Egypt, North Africa and Spain, Known as the Futûh Mısır, of Ibn Abd al-Hakam) yay.: Charles Cutler Torrey, New Haven, 1922.

⁸⁷ A. J. Wensinck, *Handbook of Early Muhammadan Tradition*, Leiden, 1927.

Tarih'i gibi az ya da çok tek bir önemli kaynağa dayanarak ilk dönem İslam tarihi hakkında yazmak, tamamen kabul edilebilir bir şeydi. Ancak Horovitz, geniş bir kaynak yelpazesine başvurulabilecek daha bütüncül bir yaklaşım izledi ve belki de böylece daha çok kaynağa ve daha ayrıntılı târihî sonuçlara ulaşılmış oldu. Burada en belirgin husus, kaynak olarak şiire başvurmasıdır. O, Ahlwardt ve diğerleri tarafından ileri sürülen eski Arapça şiirin güvenilirliği⁸⁸ ile ilgili şüpheleri göz ardı ederek, beyit ve nesir rivâyetlerinin şiirin bağlamını sunan makul kullanımında tereddüt etmez. Böyle bir davranış çok haklı olarak araştırılan kişileri yalnızca târihî bilgilerin derleyicisi ve râvîleri olarak değil, fakat daha ziyade bunları geniş bir edebî kültürün temsilcileri olarak görmektedir. Aynı şekilde o, değerli eski rivâyetlerin kolayca şiir yorumlarına girmiş olduğu gibi, daha özel bir şekilde İbn Sa'd ve et-Taberî'nin tarihle ilgili eserlerine girmiş olabileceği sonucunu çıkarırken doğru idi.⁸⁹Kaynaklara yönelik bu tutum, elbette, yirminci yüzyılın başlarında ortaya çıkan İslam'ın erken dönemiyle ilgili oryantalist çalışmalar arasında Horovitz'e özgü değildi. Bu durum, mesela Beyrut'taki Saint Joseph Üniversitesi'nde dersler vermiş ve yoğun olarak İslam öncesi Arabistan, (Hz.) Muhammed'in hayatı ve erken dönem halifeler tarihi gibi konularda yazmış olan Belçikalı Cizvit ilim adamı Henri Lammens'in (1862-1937)⁹⁰ eserlerinde açıkça görülebilir.⁹¹

Bu açıklamalara dayalı olarak ortaya çıkan tabloya göre Horovitz, (Hz.) Muhammed'in aralarında vefat etmiş olduğu kuşaktan başlayarak hadis araştırması ve rivâyetine yakın bir şekilde ilerleyen siyer geleneği rivâyetinin devamlılığı şeklindeki bir süreci tanımlamaktadır. Özellikle burada şu nokta çok ilginç görünmektedir ki, Horovitz asla özellikle kendi delilini zikretmeyip ve aslında kendi sahasında bu görüş üzerinde kendisi ile diğerleri arasındaki ihtilaflara nadiren göndermede bulunurken, diğer yayınlarında o görüş ayrılığında olduğu meslektaşları ile tartışmalara girmekte tereddüt etmemektedir. Aynı zamanda, başka bir yerde, kendi konusuyla ilgili modern literatüre tam anlamıyla

⁸⁸ Wilhelm Ahlwardt, *Bemerkungen über die Achtheit der alten arabischen Gedichte*, Greifswald, 1872. Bu hala tartışmalı konu ile ilgili olarak krş., Abdurrahman el-Bedevî, *Dirâsât el-Musteşrikîn havle sıhhati'ş-Şi'ri'l-Câhili*, Beyrut, 1979; Albert Arazı tarafında kaleme alınan farklı bir türdeki değerli bir çalışma için bkz., *La realite et la fiction dans le poésie arabe ancienne*, Paris, 1989.

⁸⁹ Bu davranış, paralel ya da özdeş pasajlar için çok büyük sayıda kaynağın araştırıldığı Oryantalistlerin Arapça şiir eserlerinin yayınında zaten açık olan bir durumdu. Barth, Bevan, Geyer, Krenkow ve Lyall gibi ilim adamları tarafından yayımlar, her zaman bu gibi kaynakların elli ve bazen yüzden fazlasının tanzimini içeriyordu. Erken dönem Arap şiirinin bir yayıncısı olarak Horovitz'in bizzat kendisi, bu literatüre oldukça âşina idi.

⁹⁰ Özellikle onun Emevîler ile ilgili eserinde, örneğin, "Etudes sur le régime du calife omayyade Mo'âwia ler", *MUSJ* 1 (1906), 1-108; 2 (1907), 1-173; 3 (1908), 145-315.

⁹¹ Lammens hakkında bkz., Lucien Bouvat, "L'oeuvre du P. Lammens", *RMM* 27 (1914), 90-140; Giorgio Levi della Vida, "Le père Henri Lammens", *Byzantion* 12 (1937), 701-708; "In memoriam: le pere Henri Lammens, 1862-1937, notice et bibliographie", *MUSJ* 21 (1938), 335-355; Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 292-293; K.S. Salibi, "Islam and Syrian in the writings of Hanri Lammens", *Historians of the Middle East*, içinde, yay.: Bernard Lewis-P.M. Holt, Londra, 1962, 330-342.

hakimiyet sağladığını ve bunu kendi tartışmasına entegre etmeyi amaçladığı, burada ise böyle bir araştırmanın daha sık olarak zımnî bir etkisinin olduğu ve hiç değilse özellikle nadiren zikredildiği not edilmelidir. Muir, temelde bir Hıristiyanlık savunucusu idi ve Sprenger'in çalışmaları kendi çağı için bile oldukça zayıftı.⁹² Ancak daha merakı mucib olan husus Horovitz'ineski Sâmi epigrafisinin önde gelen otoritesi Hubert Grimme (1864-1942) hakkındaki sessizliğidir. Horovitz, onun (Hz.) Muhammed'le ilgili eserini, kendi problemini ortaya çıkarsa da, buna rağmen başka bir yerde kullandı ve açıkça saygı gösterdi.⁹³ Lammens'in siret, hadis ve Kur'an arasındaki ilişki hakkındaki teorileri yazarının İslam'a karşı meşhur önyargısı tarafından lekelenmiş olsa da, Horovitz'e doğrudan bir meydan okuma idi ve onlar hakkında hiçbir şey söylememesi şaşırtıcı idi.⁹⁴ O, aynı zamanda Lammens'in formülasyonlarına C.H. Becker (1876-1933) tarafından yöneltilen önemli eleştiriye sessiz kalmaktadır.⁹⁵ Benzer şekilde, Wellhausen'in İslam'ın ilk dönemlerinde tarih yazıcılığı ekolleri teorisi, Horovitz'in siret yazıcılığı üzerine yaptığı çalışmalarla açık bir şekilde ilgiliydi, ancak burada kendisinin çekilmesine neredeyse hiç izin vermemektedir.⁹⁶ Şüphesiz onun dikkati, keskin bir şekilde kendisinde mevcut olan temel kaynaklara odaklanmıştı ve bizzat kendisi hakkında konuşmak için çizdiği tarih yazıcılığı portresini beklemesi iyi olacaktı. Yine de, onun kendi çağında sahayla ilgili araştırmanın durumu karşısındaki sessizliği, *Earliest Biographies* adlı eserini Horovitz operasında anormal bir şey haline getirmektedir.

Horovitz'in eserinin İngilizce çevirisi, yirminci yüzyılın büyük bir bölümünde Batı bilginleri arasında siret yazıcılığı anlayışının temelini oluşturmuştur. Onun eseri, orta çağ İslam tarih yazıcılığı ile ilgili incelemesi on yıllar boyunca az ya da çok kesin bir beyan olarak kabul edilen H.A.R. Gibb (1895-

⁹² Sonuncu eleştirileri Wellhausen'in el-Vâkîdî yayını 24-26 ile krş.; bu durum Paret tarafından da desteklenmiştir. *Arabistik und Islamkunde*, 11-12.

⁹³ Hubert Grimme, *Mohammed*, Münster, 1892-1895. İki cilt olan eserin birinci cildi (Hz.) Muhammed'in hayatını, ikinci cilt ise Kur'an'ın öğretilerini ele almaktadır. Krş., Franz Taeschner, "Huber Grimme. Ein Nachruf", *ZDMG*, 96 (1942), 381-392; Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, 317; Paret, *Arabistik und Islamkunde*, 24.

⁹⁴ Lammens'in (Hz.) Muhammed'in hayatı ve çağı ve siret yazıcılığı hakkında hazırladığı büyük bir eser, el yazması olarak tamamlanmış halde 1914 yılında basım için hazır. Ancak Birinci Dünya Savaşının patlak vermesi eserin yayını engelleydi. Aşağıdaki çalışmalar dahil olmak üzere çeşitli bölümler zaten ayrı ayrı çıkarılmış, genişletilmiş ve yayınlanmıştı: "Qoran et tradition: comment fut composée la vie de Mohamet", *RSR* 1 (1910), 27-51; "Mohamet fut-il sincère?", *RSR*, 2 (1911), 25-53, 140-166; "L'age de Mohamet et la chronologie de la Sîra", *JA*, 10e Série, 17 (1911), 209-250; *Fâtima et les filles de Mohamet: notes critiques pour l'étude de la Sîra*, Roma, 1912.

⁹⁵ C. H. Becker, "Prinzipielles zu Lammens's Sîrastudien", *Der Islam* 4 (1913), 261-269; onun 1924 *Islamstudien* adlı eserinde (I, 520-527) "Grundsätzliches zur Leben-Mohammad-Forschung" adı ile yeniden yayınlanmıştır. Becker'in akademik kariyeri hakkında bkz., Hellmut Ritter, "Carl Heinrich Becker als Orientalist", *Der Islam* 24 (1937), 175-185; Erich Wende, *C. H. Becker, Mensch und Politiker. Ein biographischer Beitrag zur Kulturgeschichte der Weimar Republik*, Stuttgart, 1959, 19-35.

⁹⁶ Aşağıya bkz., 40, 114.

1971) tarafından yapılan ilk dönem İslam tarih yazıcılığı sunumunun temeli oldu.⁹⁷ Aynı zamanda onun eseri Nabia Abbott'un (1897-1982) papirüsler üzerine yazılmış erken dönem Arapça tarihî belgelerle ilgili önemli eseri üzerinde de çok etkili olmuştur.⁹⁸ Horovitz'in oldukça lehine konuşan Abbott, kendi araştırmasını onun yorumlarının kesin bir şekilde doğruladığını kabul etti.⁹⁹ İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Arap dünyasında yükselen ulusal ve kültürel bilinçlenme zamanında, *Earliest Biographies* Arapça'ya çevrildi ve böylece Arap âlimler arasında daha geniş bir dolaşım elde etti.¹⁰⁰ Bu eserin en önemli etkisi, Horovitz'in zamanından beri ortaya çıkmış olan yeni yeni perspektif ve kaynakları, kendi selefleri olan spesifik siyer yazarlarının beyanlarını entelektüel ve kültürel bir gelenek olarak ilk dönem İslam tarih yazıcılığının tanımını kapsamlı bir tanıma doğru genişletmekte kullanan, ilk dönem İslam tarih yazıcılığı ile ilgili beyanları konuyla ilgili ilk büyük ve etraflı sentezi işaretleyen Arap tarihçilerinin duayeni Abdulaziz ed-Dûrî (1919-2010) aracılığıyla gerçekleşmiş oldu.¹⁰¹ ed-Dûrî'nin çalışması bu satırların yazarı tarafından yaklaşık yirmi yıl önce İngilizce'ye çevrildiğinde, Horovitz'in Gibb ve daha sonra ed-Dûrî tarafından izlenen ve detaylandırılan katkılarının önemi bir kez daha vurgulanmış oldu.¹⁰²

Siyer geleneğinin çok erken bir tarihten itibaren sürekli olarak aktarıldığı şeklindeki temel tez, tartışmalı bir sav olarak kalmaktadır, her şeyden önemlisi, neredeyse İslâmî tarih yazıcılığının tümü ihtilaflarla doludur. Ancak Horovitz'in rivâyetlerin nakledilmesi için erken bir başlangıç noktasının bu rivâyetlerin tarihsel doğruluğunu garanti ettiğini iddia etmediğini, bir bütün olarak erken dönem tarihsel geleneğin doğruluğuna olan inancı çok az onayladığını akılda tutmak gerekir. Gerçekten de, Salman el-Fârisî hakkındaki ünlü makalesi, önde gelen bir sahabînin neredeyse tamamen kurgusal bir biyografisinin, kendisinin aktarım geleneğinin eskiliğine bakılmaksızın nasıl ortaya çıkabileceğini ve gelişebileceğini göstermiştir.¹⁰³ Ancak, siyer yazıcılığındaki bu tür gelişmeleri açıklayan makul senaryolar ortaya çıkmaya başlamadan önce, bir kırk yıl daha geçmesi gerekmiştir.¹⁰⁴ Yukarıda da beyan edildiği üzere, Horovitz'in çalışması, erken dönem İslam tarihçiliğinde, kendisinin de ortaya koyduğu

⁹⁷ H.A.R. Gibb, "Târih" md., İngilizce İslam Ansiklopedisi, Zeyl, Leiden, 1938, 235a-b.

⁹⁸ Nabia Abbott, *Studies in Arabic Literary Papyri*, I: *Historical Texts*, Chicago, 1957, 5-31.

⁹⁹ A.g.e., 6, 15, 17, 26.

¹⁰⁰ *el-Meğâzî el-Ûlâ ve Muellifühâ*, Arapça'ya çev.: Hüseyin Nassâr, Kahire, 1949.

¹⁰¹ ed-Dûrî, *Neş'tu ilmi't-târih inde'l-Arab*.

¹⁰² ed-Dûrî, *The Rise of Historical Writing among the Arabs*. Princeton Üniversitesi Basımevinin dikkatini ed-Dûrî'nin eserine çeken, bu eserin Yakın Doğu Çalışmalarında Modern Klasikler serisine dahil edilmesi fikrini ısrarla dile getiren ve tercüme işini üstlenme fırsatını bana veren şimdi Harvard'da olan, fakat önceden benim Princeton'daki hocalarımın biri olan Prof. Rop P. Mottahedeh'e teşekkürlerimi bildirmek için bu gecikmiş fırsatı kullanmak istiyorum.

¹⁰³ Horovitz, "Salmân al-Fârisî", 178-173.

¹⁰⁴ Bu açıdan önemli olan, ancak bugün bile takdir edilmeyen Rudolf Sellheim idi. "Prophet, Chalif, und Geschichte. Die Mohammed-Biographie des Ibn Ishâk", *Oriens* 18-19 (1965-1966), 33-91.

gibi sadece Peygamber ile ilgili rivâyetlerin sürekli olarak iletildiğini iddia etmesinden değil, aynı zamanda bu rivâyetlerin doğruluğunu ve çok erken bir asla kadar izleri sürülebilecek tutarlı bir gelenek içindeki yerini savunuyor olmasından dolayı, günümüz ilim anlayışında önemli destek görmektedir. Burada sadece en teşvik edici birkaç örneğin adını zikretmek gerekirse, Michael Lecker ve Groger Schoeler'in siret yazıcılığı üzerine yaptığı araştırmalar¹⁰⁵ ve Harald Motzki'nin ilk dönem İslam hukukunun kökenleri ve hadis edebiyatının karakteri ve eleştirisi üzerine yaptığı çalışmalarından bahsedebiliriz.¹⁰⁶

Horovitz, kaynaklara yönelik tutumlar üzerindeki etkisi için de önemli olmuştur. Temel kaynakları kapsamlı bir şekilde okumaya bağlılığı, Arapça târihî metinlerin yayınında daha önce hiç örneği olmayan bir yöntemle, el-Belâzurî'nin rivâyetlerine paralel geniş kaynakları araştırarak 1936 yılında el-Belâzurî'nin *Ensâbu'l-eşraf*'ının beşinci cildinin yayınına gerçekleştiren öğrencisi Goitein'in çalışmalarında yankılanmaktadır.¹⁰⁷ Goitein'in öğrencisi M.J. Kister (1914-2010), ayırt edici özelliği geniş çaplı kaynakları kullanmak olan uzun serili önemli makalelerle bu gündemi daha uzun süreli meslek hayatında takip etti ve benzer şekilde kaynakları son derece geniş okumaya bağlılık, Kister tarafından eğitilen İsraili ve Filistinli ilim adamlarının yeni bir kuşağının ayırt edici vasfı oldu.¹⁰⁸ Geçtiğimiz yirmi yıl boyunca bu örnek, başka yerlerde yaygın bir şekilde imrenilerek taklit edilmeye çalışılmıştır ve şu anda ilk dönem İslam araştırmaları sahasında akademik bir standarda çok yakın bir şeyi içermektedir.

Early Biographies'de tartışılan kişiliklerin çoğunun, Horovitz'in onları telakkî ettiği kadar bütünüyle önemli olduğu kanıtlanmıştır ve onun sözü geçen konusunun tarihsel gelenek olmadığı fakat daha ziyade ve daha kesin olarak onun "yazarlar" olarak telakkî ettiği belirli şahıslar olduğu akılda tutulmalıdır. Elbette ki ilim anlayışı ilerledi ve yeni metodolojiler ve kaynaklar, gerçekten Horovitz'in zamanında mümkün olmayan yöntemlerle konuya bakmayı mümkün hale getirdi. Mesela, Sûriye kökenli erken dönem önemli kaynaklar o günlerde büyük oranda hala bilinmiyordu¹⁰⁹ ve ancak

¹⁰⁵ Michael Lecker, "The Death of the Prophet Muhammad's Father: Did Wâqidî Invent Some of the Evidence?", *ZDMG* 145 (1995), 9-7; a.mlf., "Wâqidî's Account of the Status of the Jews of Medina: s Study of a Cmbined Report", *JNES*, 54 (1995), 15-32; Schoeler, *Charakter und Authentic*.

¹⁰⁶ Özellikle bkz., Harald Motzki, *Die Anfänge der islamischen Jurisprudenz. Ihre Entwicklung in Mekka bis zur Mitte des 2./8. Jahrhunderts*, Stuttgart, 1991, daha sonra pek çok değerli makalede bu konuda Motzki takip edilmiştir.

¹⁰⁷ el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, V, yay.: S.D.F. Goitein, Kudüs, 1936.

¹⁰⁸ Kister'in makalelerinin çoğu, "Collected Studies" serisinin değişik sayılardan derlenmiş önemli ciltler serisi içinde yeniden yayınlanmıştır: *Studies in Jāhiliyya and Early Islam*, Londra, 1980; *Society and Religion from Jāhiliyya to Islam*, Aldershot, 1990; *Concepts and Ideas at the Dawn of Islam*, Aldershot, 1997.

¹⁰⁹ Burada başlıca şu eserler düşünülebilir: Ebû Zür'a ed-Dimeşkî (ö. 280/893), *Târîh*, yay.: Şükrullah b. Nimetullahel-Kücânî, iki cilt, Şam, 1400/1980; el-Fesevî (ö. 277/890), *el-Ma'rife ve't-Târîh*, yay.: Ekrem Ziya el-Ömerî, üç cilt, Bağdat,

şimdilerde bütünüyle (seksen cilt halinde) basılan Şamlı âlim İbn Asâkir'in (ö. 571/1176) derlediği dev eser¹¹⁰ *Târîhu Medîneti Dîmaşk*'a o günlerde sadece bir kaç Avrupalı ilim adamı ulaşabiliyordu.¹¹¹ Bu nedenle Horovitz'in çalışması, siyer çalışmalarında faal olan ve eserleri başlıca Medine-Irak geleneği dışında kullanılan el-Velid b. Muslim (ö. 195/810)¹¹² ve Muhammed b. Âiz (ö. 233/847)¹¹³ gibi erken dönem Sûriyeli âlim ve râvilerden gelen hiçbir bilgi içermez.¹¹⁴ Çok tartışmalı bir mesele olan "sahihlik" meselesi, şimdi yetmiş yıl önce kabul edildiğinden çok daha karmaşık bir sorun olarak değerlendirilmekte¹¹⁵ ve yazarlık ve metinsel gelenek ayrışmazlığı sorunu, şimdi ilim adamlarının ilgili metinlere tam olarak ulaştıklarını yansıtan yeni yöntemlerle izlenmiştir.¹¹⁶ Rivâyet teknikleri ve stratejileri gösteren edebî bir eser olarak metin, az da olsa bir gelişim örneğine ulaşabilmek için aynı şekilde diğer metinlerle izlenebilecek ya da birbiriyle karşılaştırılabilecek olsa da, bu gibi formülasyonlar büyük bir öneme sahip araştırma alanını kapsıyor olarak şimdi geniş ölçüde kabul edilmektedir.¹¹⁷ İslami olmayan geleneklerin değeri, Horovitz'in kendisinin birkaç makalesinde de açıkça görüldüğü gibi zaten biliniyordu, ancak kaynakların ve araştırmaların yayınları o zamandan beri bilimizi muazzam ölçüde genişletti.¹¹⁸

Bu nedenle *Earliest Biographies* gayet tabii olarak kendi zamanın bir ürünüdür ve belirli noktaların düzeltilmesi ve gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ancak Horovitz'in, birinci yüzyılın

1974. Bu son eserin müellifi, isminin de gösterdiği gibi, İran'ın Fesâ şehrinde olmakla beraber Suriye'de uzun yıllar geçirmiş ve bu nedenle de zikretmiş olduğu materyallerde de her zaman açıkça görüldüğü gibi Sûriye'deki tarihi geleneğe ulaşabilme fırsatı bulmuştur.

¹¹⁰ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dîmaşk*, yay.: Ömer el-Amravî ve Ali Şihîrî, Beyrut, 1995-2001.

¹¹¹ İbn Asâkir'in târihi ve coğrafi boyutlarını keşfeden İslam tarihi ile ilgili ilk büyük eser, daha önce yapılmış İbn Asâkir ve onun eseri ile ilgili araştırmalar hakkında değerli bir bibliyografyayı da (134-140) içeren James E. Lindsay'ın yayınladığı şu eserdir: *İbn Asâkir on Early Islamic History*, Princeton, 2002.

¹¹² *GAS*, I, 293 no. 8.

¹¹³ *GAS*, I, 301 no. 13.

¹¹⁴ Sezgin'in eseri, Horovitz tarafından zikredilmeyen daha fazla "yazarlar" içermektedir. Bkz., *GAS*, I, 275-302. Ancak bazı durumlarda bu durum, Sezgin'in bireysel bir otoriteye dayanılarak aktarılan rivâyetlerin arkasında kayıp eserleri görmek için duyduğu büyük arzudan kaynaklanmaktadır.

¹¹⁵ Çok yakınlarda sîret yazıcılığı Schoeler tarafından ele alındı. Bkz., *Charakter und Authentic*. Böyle bir çalışma hakkındaki çekincem, "sahih" ifadesinin ne anlama geldiğine dair belirli bir müphemlik algılıyor olmamdır. Fakat, elbette ki bu temel sorunun bir parçasıdır ve burada daha fazla incelenemez.

¹¹⁶ Örneğin, son yıllarda bu konunun çeşitli boyutlarını ele alan bilim adamlarının çalışmaları için bkz., Jarrar, *Prophetenbiographie*; Sebastian Günther, *Quellenunter- suchungen zu den "Maqâtil at-Tâlibîyîn" des Abû'l-Farağ al-Isfahânî (gest. 356/967). Ein Beitrag zur Problematik der mündlichen und schriftlichen Überlieferung in der mittelalterlichen arabischen Literatur*, Hildesheim, 1991; Stefan Leder, *Das Korpus al-Haitam b. 'Adî (st. 207/822). Herkunft, Überlieferung, Gestalt früher Texte der aḥbâr Literatur*, Frankfurt am Main, 1991; Andreas Görke, "Das *Kitâb al-Amwâl* des Abû 'Ubaid al-Qâsim b. Sallâm. Entstehung und Werküberlieferung" Doktora tezi, Hamburg Üniversitesi, 2000.

¹¹⁷ Örneğin bkz., Wansbroug, *The Sectarian Milieu*; Albrecht Noth, *The Early Arabic Historical Tradition: a Source-Critical Study*, II. bsk., Lawrence I. Conrad ile ortaklaşa. Çev.: Michael Bonner, Princeton, 1994.

¹¹⁸ Robert Hoyland'ın şu önemli çalışmasına bkz., *Seeing Islam as Others Saw It: a Study of the Use of Non-Muslim Sources for Early Islamic History*, Princeton, 1996.

başlarında başlayan râviler ve âlimlerin (Hz.) Muhammed'in hayatıyla ilgili konularda sürekli bir çalışma ve öğretme sürecinin içerisinde olduklarını tasvir etmesi, önemini korumaktadır ve yazarının görüşüne, konuyla ilgili çok değerli ve bilgilendirici bir araştırma olmaya devam ettiğine dair bir övgü niteliğindedir.

Elinizdeki Bu Baskı Hakkında

Horovitz'in metninin baskıya hazırlanması bazı zorlukları beraberinde getirdi. Bu çalışmanın daha önce *Islamic Culture*'de yayınlanmış olan önceki baskısını okuyan herhangi bir kimse, çok sayıda yazım hatası, kötü dizgi ve diğer benzeri problemler olduğunu hatırlayacaktır. Bununla birlikte, metnin mevcut baskı için hazırlanmasında, bu zorlukların ölçeğinin ve kapsamının, önceden tahmin edilenden çok daha büyük olduğu ve çalışmanın baskıya girme biçimiyle çok ilgili olduğu aşikâr hale gelmiştir.

Horovitz'in Marmaduke Pickthall'a teslim ettiği nüsha, yukarıda belirtildiği gibi, Almanca daktilo nüshası idi ve bu nüsha Pickthall'ın kendisi tarafından İngilizce'ye çevrilmişti. Ne yazık ki, mevcut basımın ek notlarının da göstereceği gibi basılı metin, editörün bu çeviriyi gözden geçirmedini ya da kontrol etmediğini, bunun yerine ilk el yazısı taslağını doğrudan dizgi için matbaacıya gönderdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Horovitz'e hiçbir deneme metni sunulmadığı, hatta derginin editör kadrosu tarafından bile kontrol edilmediği açıktır. Pickthall'ın el yazısı, basitçe dizgici tarafından yorumlandığı ve düzenlendiği şekliyle yayınlandı.

Sonuç olarak, Almanca'dan İngilizce'ye çeviri ile başlayan, her seviyede problemler olduğunu açıkça gösteren bir metin ortaya çıktı. Pickthall, İslam inancına olan kişisel ilgisinin sonucu olarak üne kavuşan bir İngiliz romancı ve gazeteciydi. Bölgede seyahat etme ve okuma yoluyla İslam'a ve İslam dünyasına olan ilgisi,¹¹⁹ 1917'de alenî olarak din değiştirmesine yol açtı ve onun bilimsel şöhreti, belâğatı ve hassaslığı nedeniyle daha kendi çağında bile kabul görüp takdir toplayan Kur'an tercümesine dayanıyordu.¹²⁰ Ancak Pickthall bir tarihçi değildi, (Hz.) Muhammed'in hayatı veya İslam'ın ilk dönemlerinin tarihi hakkında yeterliliği çok daha az bir otorite idi;¹²¹ ve Almanca'ya mükemmel şekilde hâkim olmasına rağmen, pek çok noktada Horovitz'in kastını yanlış anlamış ve böylece metni bağlamdan

¹¹⁹ Onun seyahatleri ile ilgili bilgiler için şu eserine bkz., *Oriental Encounters, Palestine and Syria (1894-5-6)*, Londra, 1918.

¹²⁰ Marmaduke Pickthall, *The Meaning of the Glorious Koran*, Londra, 1930.

¹²¹ Pickthall, Kur'an tercümesinin girişine (Hz.) Muhammed'in hayatı ile ilgili bir bölüm koymuştu. Ancak bu çalışma esas itibarıyla adanmışlık ruhuyla yazılmış bir çalışma idi. Bu çalışma Khalid Yahya Blankinship tarafından yazılmış bir girişle yakınlarda yeniden yayınlandı. *The Life of Prophet Muhammad: a Brief History*, Beltsville, Maryland, 1998.

çıkarak tercüme etmiştir. Örneğin Wellhausen'in Medîne Anayasası¹²² için kullandığı Almanca "Gemeindeordnung" kavramı, Pickthall tarafından literal olarak fakat anlamsız bir şekilde "Community Regulation"¹²³ şeklinde tercüme edilmiştir. Horovitz tarafından "temsilciler/heyetler" anlamında kullanılan "Sendungen" kelimesi "fermanlar" diye tercüme edilmiştir.¹²⁴ Ayrıca Pickthall'e gözden geçirilmemiş bir metin gönderildiğini doğrulayan yerlerle karşılaşmak da mümkündür: Mesela "no indications only" şeklinde çarpıtılmış bir ifadede, son kelimenin silinmesi gerektiğine işaret edilmeksizin, son kelime ilk kelime ile değiştirilmiştir.¹²⁵ Ve yine Pickthall sık sık Arapça özel isim, yer ismi ve kitap isimlerinin yanlış yazılmasından da sorumlu gibi görünmektedir. Mesela pek çok yerde "Âsım" ismini "A'saim" şeklinde yazmıştır.

Matbaacı, en iyi şekilde el yazısıyla yazılmış bir metnin yanlış okunması olarak tanımlanabilecek hatalardan başlayarak daha ileri düzeyde bir yanlış-doğru cetveli eklemiştir. "Emevîler'in amacı" anlamına gelen bir ibare "Emevîler açısından" şeklinde çevrilmiş,¹²⁶ dört yüz rakamı yüze düşürülmüş,¹²⁷ ve bir âlim "şehrin batı yakasının, yani Bağdat'ın kadısı" olacakken "mezarlığın batı yakasının kadısı" olmuştur.¹²⁸ "el-Halîlî" kelimesi "el-Hatî", "er-Rusâfa" da "Kusâfa" olmuştur.¹²⁹ Şiir beyitleri bazen metinde düzyazı olarak yer alırken, kelimelerin, deyimlerin veya isimlerin bölümlerin ya da kitap başlıklarının düşürülmesi olağandışı değildir.¹³⁰ "F.B. İbn Hişâm" şeklindeki bazı notlarda yanılmak mümkündür. Bu durum bir yerden alıntı yapmak için "For example" ile "Zum Beispiel" ifadesinin bileşimini temsil etmektedir. Cilt ya da sayfa numaraları çoğu zaman yanlış basılmıştır. Pickthall tarafından konan Arapça kelimelerdeki uzun sesli harflerin transkripsiyon işaretleri çoğu zaman düşmüş, sessiz harflerin transkripsiyon işaretleri ise hiçbir şekilde konulmamıştır. Bütün bu tür hatalar derginin herhangi bir yerinde bir yıldan diğer bir yıla bulunabilir ve bir vesileyle Pickthall esprili bir uslûpla bu gerçekliği kabullenmiş gibi görünmektedir: "Errata'nın broşürüne şunu eklemeliyiz: Errata için Errata'yı okuyunuz" Ancak bu tür değişiklikler Hindistan baskısında mevcuttur.¹³¹

¹²² Julius Wellhausen, "Muhammeds Gemeindeordnung von Medina", onun *Skizzen und Vorarbeiten*, Berlin, 1884-1899, adlı eseri içinde, IV, 65-83.

¹²³ Aşağıda, 83 n. 105.

¹²⁴ Aşağıda, 113 n. 108.

¹²⁵ Aşağıda, 81 n. 97.

¹²⁶ Aşağıda, 49 n. 62.

¹²⁷ Aşağıda, 62 n. 144.

¹²⁸ Aşağıda, 107 n. 72.

¹²⁹ Aşağıda, 93 n. 23, 107 n. 69.

¹³⁰ Aşağıda, mesela 58 n. 116, 71 n. 29, 76 n. 61, 80 n. 92, 95 n. 32, 105 nn. 59-60, 106 n. 82.

¹³¹ *IC*, 5 (1931), 683.

Ancak bazı durumlarda zorluklar, Horovitz'in kullandığı müphem ya da anlaşılmaz notlar dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. “Zehebî” ye yapılan atıflar, Horovitz'in çalışmasında kullandığı birkaç eserden herhangi birine yapılmış olabilir. “Mukaddasî 10” şeklindeki bir atıf, Nablus yakınlarındaki Cemmâil kasabasından Hanbelî bir âlim olan el-Cemmâilî (ö. 600/1203) tarafından derlenen hadis râvîleri ile ilgili muhtasar bir eserden bir pasajı gösterir. Bu âlimin kendi kasabası Kudüs'e yakın olduğu (bir günlük bir mesafe) ve yönetsel olarak oraya bağlı olduğu için el-Makdisî/el-Mukaddesî nisbesini almıştır.¹³² Pasaj, Sachau tarafından, Peygamber hakkındaki rivâyetlerin ilk Müslüman râvîleri hakkındaki önemli veri koleksiyonunda alıntılanmıştır.¹³³ Horovitz, bağımsız sayfa numaralarıyla birlikte Sachau'dan farkı bir ayrı basıma sahiptir ve bu yüzden de kendisindeki baskının onuncu sayfasını zikretmektedir. Yazarı savunmak açısından onun çağında bu gibi anlaşılmaz referansların oldukça yaygın olduğu söylenebilir; ilim adamları kendi akranlarından sahayı ve literatürü bilen ve böylece tam olarak yazarın ne kastettiğini anlayan oldukça sınırlı bir okuyucu kitlesi için eğitilmişlerdi.

Horovitz'in uzun Arapça metin zikretmesi daha başka bir problem çıkarmıştı. *Islamic Culture* dergisine teslim edilen Almanca daktilo nüshası, bu çalışmanın ana gövdesinde Almanca'ya çevrilmiş çok uzun pasajlara yapılan atıflar da dâhil olmak üzere, birincil kaynaklara yapılan göndermelerin çoğunun, orijinal Arapça'daki ilgili pasajların tam anlamıyla alıntılanmasını içermesi muhtemeldir. *Islamic Culture* dergisinde yayınlanan İngilizce metinde bunlar sadece II. ve IV. bölümlerde varlığını sürdürmektedir, belki de durum, bu alıntıların Arapça olarak alıntılanıp alıntılanmayacağı hususunda yazar ve yayıncı arasındaki anlaşmazlıkları göstermektedir. Horovitz'in bu alıntıları niçin vermek istediği bilinmemektedir, ancak muhtemelen erişim sorunları ile ilgili yapacak çok şey vardı. Mesela o el-Vâkidî'nin *Kitâbu'l-Meğâzî*'si üzerine olan doktora tezinde uzun olanlar da dâhil sık sık Arapça pasajlar zikretmektedir. Bu alıntılar, *Meğâzî*'nin mevcut kısmî baskısı zaten çok nadir bir çalışma olduğu ve metnin geri kalan üçte ikilik kısmının ise yalnızca el yazması halinde bulunuyor olmasından dolayı yararlıydı. Haydarâbâd'da yayınlanan *Earliest Biographies*'de, benzer şekilde kaynaklardan yapılan alıntıların orijinal Arapça olarak zikredilmesi, çoğu Arapça okuyabilen Hint okuyucular arasında takdir görecekti, ama bu okuyuculardan çok azı Horovitz'in alıntı yaptığı kaynakların Avrupa baskılarına erişebilecekti.

Her hâlükârda bu alıntılar nihâyetinde az kullanılmıştı. Horovitz'in çalışmasının sadece yarısında göründükleri gerçeğinden başka, alıntılanan bu pasajlar, bu soruları ortaya çıkaracak kadar çok

¹³² Bkz., Yâkût, *Mu'cemu'l-Buldân*, yay.: Ferdinand Wüstenfeld, Leibzig, 1866-1873, II, 113: 6-10.

¹³³ Sachau, “Studien”, 163.

hata veya başka anormalliklerle birlikte kötü bir Arapça yazı karakteri ile basılmıştı, bazı durumlarda pratik olarak okunamaz durumda idi. Ayrıca, daha fazla kontrol etmek isteyen herhangi bir okuyucu, yukarıda sayılan sorunla, yani çok fazla sayıda sayfa veya cilt referansının yanlış yazıldığı olgusuyla karşılaşır. Günümüzde, ilk dönem İslam tarihine dair Arapça metinler yaygın olarak kullanıldığında, bu alıntılar dâhil edilmesinin, sadece belirtilen kaynaklarda değil, aynı zamanda Nassar'ın *Earlies Biographies*'in Arapça çevirisinde de yer alması için küçük bir gerekçe olduğu görülmektedir. Bu nedenle Arapça metnin alıntıları, argüman için gerekli olmadıkça çıkarılmıştır. Bununla birlikte, tüm referanslar kontrol edilmiş ve birincil kaynak alıntıları kastedilen pasajın tam olarak bulunabilmesi için sayfa ve satır olarak belirtilmek üzere genişletilmiştir.

Belki de mevcut baskıda ortaya çıkan en büyük problem, Horovitz'in 1927-1928 tarihli metninin ne ölçüde güncelleneceği ve ne amaçla yeniden basılacağı yönünde bir karara varmaktır. Devam eden önemine rağmen, çalışması, gördüğümüz gibi, tamamen kendi zamanının bir ürünüdür. Yazarın bizzat kendisi, hızla değişen ve genişleyen alanlarda, eski ilmî çalışmaların herhangi bir yazarsal bir bütünlüğü sürdüremediğini ve aynı zamanda alana ilişkin bilginin doğru ifadesini ortaya koyamadığını ve güncel meselelerle yeterince ilgilenemediğini biliyordu.¹³⁴ Gerçekten de, *Earlies Biographies*'in durumunda böyle bir gözden geçirme girişiminde bulunmak, ilk dönem İslam araştırmaları sahasının 1920'lerin sonlarından beri az ya da çok durağan olduğu fikrini akla getirecektir ki, ümit ediyorum yukardaki yorumun da göstereceği gibi, elbette durum böyle değildir.

Ben burada orta bir yol tutmaya çalıştım. Horovitz'in metni, metnin gövdesinde belirtilen orijinal sayfalama ile birlikte, Pickthall'ın *Islamic Culture* için yaptığı çeviride yayınlandığı gibi yeniden üretildi. Yayınlanan İngilizce metinde çok düzensiz olan transkripsiyon standartlaştırılmıştır ve çoğu zaman şifreli notlar düzenli bir formatta yeniden biçimlendirilmiştir. Okuyucunun dikkati, (Ahlwerdt, Firk ve Fûck, Gaetani, Geschichtsuberlieferung, Ibn Sa-'d, tas'nif, Zeitschrift) gibi daha belirgin yazım hatalarının düzeltilmesine ya da notların basit ve apaçık genişlemesine çekilmemiş; her bölümün içeriği hakkında fikir veren bölüm başlıkları da konmuştur. Bununla birlikte, diğer tüm durumlarda, referansların düzeltilmesi gereken birçok yer de dâhil olmak üzere, gözden geçirilen materyal köşeli parantez içine yerleştirilmiştir. Metnin durumuyla ilgili önemli bir iyileşmeyi gösteren daha yeni

¹³⁴ Horovitz'in yorumları Abraham Geiger'in *Was hat Mohammed aus den Judenthume aufgenommen?*, (Berlin, 1833) adlı eserinin 1902'de yeniden yayınlanması münasebetiyle yazmış olduğu kritik yazısında mevcuttur. Bkz., *Zeitschrift für hebräische Bibliographie* 6 (1903), 10, içerisinde. Ayrıca onun şu eserine bkz., "Jewish Proper Names Derivatives in the Koran", *HUCA* 2 (1925), 145.

baskılarla ilgili bilgiler de verilmiştir.¹³⁵ Horovitz'in kendi tercümelerine yorumlayıcı eklemeler yaptığı yerler de vardır ve bu baskıda bu yerler kendi eklemelerimden ayırmak için kıvrımlı parantez içerisine yerleştirilmiştir. Aynı zamanda, Horovitz zamanında çok az bilinen Suriyeli kaynak materyalin yanı sıra, büyük önem taşıyan kaynaklar olarak kabul edilen diğer eserlerin daha fazla kullanıma sokulması için notlara bazı eklemeler yaptım. Daha yeni araştırmaların dikkate alınması gereken konularda, bu ilmî araştırmalara ilâve notlarla atıfta bulunulmuş ve bu notlar da köşeli parantez içerisine alınmıştır.

Belki de Horovitz'in yanıldığı yerleri, -ya da daha doğrusu bakış açılarımız arasındaki farkların çok belirgin olduğu yerler demeliyim- gösterme hususunda her zaman günaha girmeye direnemedim. Bununla birlikte, genel olarak benim buradaki çalışma prensibim, editoryal elin Horovitz'in argümanlarının ve sonuçlarının güncellenmesini sağladığını iddia edemeyeceği, ancak daha yeni araştırmaların nerede bulunabileceğini ve Horovitz'in kendi araştırmasının nerede daha faydalı bir şekilde izlenebileceğini göstermek için daha faydalı bir şekilde hizmet edebileceği şeklindedir. Bu durum, *meğazî* otoritelerinin çeşitli rivâyetlerinin başlarında çok daha açık bir şekilde görülecektir ki ben, bibliyografik notlarda bu şahsiyetlerin orta çağ Arapça kaynaklarda nasıl yoğun bir şekilde yer aldıkları ve bu şahsiyetlerin modern ilmî literatürde nasıl göründükleri hususunda bir his vermeye çalıştım. Okuyucular, umuyoruz ki, Arapça'da daha henüz hak ettiği ölçüde çağdaş araştırmalara dâhil edilmemiş zengin bir ilmî modern külliyyat olduğunun farkına varacaklardır.

Bununla birlikte, uzman okuyucuların önemli bir şeyi kaçırdığımı ya da önemli bir eseri zikretmeyi ihmal ettiğimi hissettikleri bazı yerler bulacaklarından eminim. Bu eleştirilerden bazısının geçerliliğini kabul ederken aynı zamanda bu eleştirilerin bir noktada durdurulmasını rica ediyorum. Benim ümidim, bu esere dâhil edilenlerin, ilgili okurların daha geniş kapsamlı akademik literatüre yöneltmesi için yeterli olacaktır.

¹³⁵ Burada iki özel durum not edilmelidir: Bu baskı için çalışma esnasında Horovitz tarafından kullanılan el-Buhârî'nin Allahâbâd'da hicrî 1324 yılında basılan *et-Târîhu's-sağîr* adlı eserinin son derece nâdir bulunduğu, mesela Hamburg, Princeton Oxford ya da Cambridge'de kopyalarının olmadığı açık bir şekilde anlaşılmıştır. Bu nedenle bu baskıya yapılan atıflar, çok rahat bir şekilde ulaşılabilecek olan sonraki Mahmud Zâyid baskısı ile değiştirilmiştir. Horovitz, Ebu'l-Ferec el-İsfahânî'nin *Kitâbu'l-Eğâni* adlı eserinin Bulâk h. 1285 tarihli orijinal baskısını ve farklı bir sayfa numaralandırmalı yeni bir baskısını kullanmıştır. Ancak 1927 yılında *Earliest Biographies*'in ilk bölümü yayımlandığında, Ahmed Zeki el-Adevî ve Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye'deki Mısırlı meslektaşları eserin yeni bir baskısının ilk cildini yayınlamışlardır ki, Horovitz bu eseri diğer çalışmalarında sık sık kullanmıştır. Dâru'l-Kutub metni son derece mükemmel olduğu için, (mesela pek çok boşluğu doldurmaktadır) eski Bulâk baskısına yapılmış bütün atıflar bu yeni baskı ile değiştirilmiştir. Bütün bu gibi durumlarda değişiklikler köşeli parantez içerisinde gösterilmiştir.

Josef Horovitz, 56 yaşında genç yaşta öldü ve birkaç Yahudi eski öğrencisi dışında ölümü büyük ölçüde fark edilmedi. Almanya, Ulusal Sosyalizm uçurumuna yuvarlandığı için Yahudi akademisyenlerin; hatta ölmüş, aşağılanmış, bastırılmış ve yalanlanmış olanların bile, bütün sahalardaki katkısı gittikçe artan ölçüde yaygın hale geldi.¹³⁶ Benim ümidim şudur ki, bu cilt ilk dönem İslam tarih yazıcılığı üzerine yaptığı araştırmaları bugün bildiğimiz şekli ile sahanın temellerine çok fazla katkı sunan bir âlime alçak gönüllü bir takdir olarak hizmet görecektir.

¹³⁶ Şu eserde tanımlanan Goldziher'in durumu ile krş., Ludmila Hanisch, "*Machen Sie doch unseren Islam nicht garf zu schlecht*". *Der Briefwechsel der Islamwissenschaftler Ignaz Goldziher und Martin Hartmann, 1894-1914*, Wiebaden, 2000, XXVI-XXVII.